

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

[Redacted]

Shared Service Organisatie
Team Bibliotheek- en
Archiefdiensten

Schedeldoekshaven 200
2511 EZ Den Haag

Postbus 20011
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon
[Redacted]

Kenmerk
2012-0000497555

Datum: 31 augustus 2012
Betreft: Tweede deelbeslissing op uw Wob-verzoek

Bijlagen
3

Geachte [Redacted]

Bij brief van 15 mei 2012, ontvangen op 21 mei 2012, heeft u ten behoeve van het televisieprogramma [Redacted] bij mijn ministerie een verzoek ingediend als bedoeld in artikel 3, eerste lid, van de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: Wob).

Uw verzoek heeft betrekking op, kort gezegd, de kroningsrellen in 1980 in Amsterdam en betreft het tijdvak 1 mei 1979 tot en met 1 juli 1980.

Bij brief van 21 mei 2012 heb ik de ontvangst van uw verzoek bevestigd.

Bij brief van 14 juni 2012 is de termijn om op uw verzoek te beslissen met vier weken verlengd.

Gebleden is dat u een gelijkluidend verzoek heeft ingediend bij onder andere de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), bij het ministerie van Defensie, het ministerie van Algemene Zaken, het ministerie van Veiligheid en Justitie, bij het Korps landelijke politiediensten (KLPD) en bij de gemeente Amsterdam.

Bij brief van 16 juli 2012 is van de zijde van mijn ambtgenoot van Veiligheid en Justitie mede namens mij aan u bevestigd hetgeen aan u telefonisch op 12 juli 2012 is meegedeeld, te weten dat ook de verlengde wettelijke termijn te kort blijkt voor de afhandeling van uw verzoek en dat uiterlijk op 6 augustus 2012 op uw verzoek zal worden beslist.

Bij brief van 6 augustus 2012, kenmerk 2012-0000449629, verzonden op 8 augustus 2012, heb ik een eerste deelbeslissing genomen op uw Wob-verzoek.

In vervolg op mijn brief van 6 augustus 2012 kan ik u thans melden dat het tweede en laatste gedeelte van de bij mijn ministerie berustende stukken, betrekking hebbend op uw Wob-verzoek, is doorgenomen en beoordeeld.

Datum
31 augustus 2012
Kenmerk
2012-0000497555

Het betreft

- Klachten van burgers over krakers en de afhandeling daarvan, Kamervragen en de beantwoording daarvan, Kamerstukken, brief van de politie Amsterdam over in bruikleen verstrekte goederen;
- Klachten van burgers over politieoptreden en de afhandeling daarvan;
- Rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid inclusief aanbiedingsbrief.

Deze stukken, in totaal 69 pagina's, verstrek ik u.

U zult zien dat op enkele plaatsen gegevens met zwart zijn weggelakt. De weggelakte gegevens betreffen namen of handtekeningen van privé-personen, bijvoorbeeld burgers of medewerkers met een niet publieke functie, en hun directe contactgegevens zoals privé-adressen of -telefoonnummers.

Deze gegevens maak ik niet openbaar. Ik beroep mij hierbij op het in artikel 10, tweede lid, aanhef en onder e, van de Wob vermelde belang van eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van deze individuele personen, welk belang ik zwaarwegender acht dan het belang van openbaarmaking van deze persoonlijke gegevens.

De kwaliteit van de kopieën is niet altijd even goed. Dit is helaas onvermijdelijk daar waar het kopieën van kopieën of van doorlagen betreft.

Tevens zijn aangetroffen verslagen van de coördinatiecommissie Amsterdam en verslagen van vergaderingen van landelijke commissies over voorbereidingen van de troonswisseling. Deze verslagen zijn aanwezig in het openbare stadsarchief van de gemeente Amsterdam. Gebleken is bovendien dat u in het kader van uw bij de gemeente Amsterdam ingediende Wob-verzoek reeds inzage in deze verslagen heeft gehad.

De Kamerstukken die u bijgaand aantreft zijn naar hun aard reeds openbaar. Ik stuur u deze stukken als service toe omdat ze, hoewel publiek toegankelijk, vanwege hun ouderdom wellicht lastig te vinden zijn.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
namens deze,

R.M. van Erp-Bruinsma
Secretaris-generaal

Datum
31 augustus 2012
Kenmerk
2012-0000497555

Bijlagen:

- Klachten van burgers over krakers en de afhandeling daarvan, Kamervragen en de beantwoording daarvan, Kamerstukken, brief van de politie Amsterdam over in bruikleen verstrekte goederen;
- Klachten van burgers over politie-optreden en de afhandeling daarvan;
- Rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid inclusief aanbiedingsbrief.

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken na bekendmaking van dit laatste deelbesluit tegen beide deelbesluiten per brief bezwaar maken bij de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, DGOBR/Doc-Direkt 2.0/Team Bibliotheek- en Archiefdiensten, Postbus 20011, 2500 EA Den Haag. Het bezwaarschrift moet zijn ondertekend, voorzien zijn van een datum alsmede de naam en het adres van de indiener en dient vergezeld te gaan van de gronden waarop het bezwaar berust en, zo mogelijk, een afschrift van het besluit waartegen het bezwaar is gericht.

Betreft: Klacht [REDACTED] gekraakt flatgebouw Prins Hendrikkade te Amsterdam.

Heer Minister,

N.a.v. de in bijgaand telexbericht d.d. 6 mei 1980 vermelde klacht van [REDACTED], één van de vijf legale flatbewoners van het begin april j.l. gekraakte luxe flatgebouw aan de Prins Hendrikkade te Amsterdam, is door mijn Directie Politie op 7 mei telefonisch contact met hem opgenomen.

[REDACTED] is gezegd dat zijn klacht door U aan de Burgemeester van Amsterdam is doorgegeven met het verzoek U t.z.t. omtrent de afhandeling te berichten.

[REDACTED] heeft na uitvoerig zijn hart te hebben gelucht, gezegd het zeer op prijs te stellen een prompte reactie Uwerzijds te hebben mogen ontvangen.

De Burgemeester van Amsterdam is inmiddels per telex met de inhoud van de klacht van [REDACTED] op de hoogte gesteld, met het verzoek de behandeling ervan over te nemen en U t.z.t. omtrent de afdoening te berichten.

De Directeur-Generaal

voor

Openbare Orde en Veiligheid

[Handwritten signature]

7 mei 1980

[Handwritten note]

[Handwritten note]

BUREAU VAN
 BINNENLANDSE ZAKEN
 INGEROKEN
 - 5 MEI 1980
 Onderdeel:
 Agenda:
 RAPPEL NA WEKEN

11.26
 32100 biza nl

6/5 /1980 tav. secretaresse minister wiegel .

2/5 heb ik telefonisch met u gesproken over mijn problemen
 flatgebouw prins hendrikkade amsterdam - de situatie wordt met
 de dag onhoudbaarder - bedreigingen door de krakers komen
 steeds meer voor - knokploegen om de krakers eruit te slaan
 bieden zich steeds meer aan - als de overheid niet spoedig
 ingrijpt gebeuren er ongelukken - wilt u vandaag mij telexen
 svp [redacted] of u mijn telefoongesprek heeft doorgegeven en
 aan wie - ik ben een legale bewoner die zijn flat normaal
 heeft betaald - [redacted] (telefoon 020-[redacted])

*Min. wie dat er telefonisch contact
 wordt opgenomen met deze mevrouw.
 door ons (pol. en burg. stuurz. hem
 met iduiz. in 't veld.
 (alens [redacted]).*

xxx

heeft u het ontvangen ???

VICE-MINISTER-PRESIDENT
MINISTER VAN
BINNENLANDSE ZAKEN

2511 EZ 's-Gravenhage, 8 mei 1980

nr.1405 W/T

AAN

de Heer W. Polak
Burgemeester van
Amsterdam

Amice,

./.

Hierbij zend ik u telexen welke ik ontving van [REDACTED], waarvan de inhoud voor zich spreekt. Zoudt u betrokkene, die zich grote zorgen maak, willen inlichten over het door u te voeren beleid.

Met beste groet,

(H. Wiegel)

VICE-MINISTER-PRESIDENT
MINISTER VAN
BINNENLANDSE ZAKEN

2511 EZ 's-Gravenhage, 8 mei 1980

nr.1406 W/T

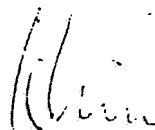
AAN

Amsterdam

Zeer geachte

U hebt mij per telex uw zorgen
zeer nadrukkelijk doen blijken. Ik geloof
dat het nodig is dat ik uw hartekreten
onder de aandacht van de burgemeester van
Amsterdam breng. Dat heb ik bij deze gedaan.
./. U zie afschrift van mijn brief aan de burge-
meester.

Met de meeste hoogachting,

(H. Wiegel)

DE BURGEMEESTER
VAN AMSTERDAM
No. 470/58 Kab.Bm.
Uw nr. 1405 W/T.

Amsterdam, 12 mei 1980

Aan Zijne Excellentie,
De Minister van Binnenlandse Zaken,
De Heer H. Wiegel,
Postbus 20011,
2500 EA 's-Gravenhage.

Zeer geachte Heer Wiegel,

In antwoord op Uw brief van 8 mei j.l. bericht ik U, dat [redacted] door mij al enige tijd geleden persoonlijk is ingelicht over de stand van zaken rondom het pand aan de Prins Hendrikkade. Hij weet dus reeds dat de belangrijkste beslissingen in deze niet door de burgemeester, maar door de Officier van Justitie moeten worden genomen.

In verband hiermee en voorts in verband met de wijze waarop [redacted] gemeend heeft bepaalde zaken in de publiciteit te moeten brengen, heb ik geen behoefte om ten opzichte van hem in herhalingen te gaan vallen.

Overigens zal ik op zeer korte termijn opnieuw overleg hebben met de Hoofd-Officier van Justitie over de thans bestaande situatie en de te nemen maatregelen.

Met vriendelijke groet,

(W. Polak)

Heer Minister,

Zojuist van Amsterdam (HC Sanders)
vernomen, dat dinsdag a.s. (26/5) een
gesprek plaatsvindt tussen bestuur,
O.M. en de krakers om hen te bewegen
tot meer souplesse.

Gebeurt dat niet, dan volgt politie-
optreden.

In deze situatie heeft het dus geen
zin en is het zelfs onjuist om deze
man - die overigens een querelant zou
zijn - te benaderen. Justitie is op de
hoogte.

M.i. resultaat gesprek afwachten.

[Redacted]

27/5

27/5/1980

Jan
Dijk

27/5/80

[redacted]
[redacted]
[redacted]
amsterdam [redacted]

ministr wiegel
sgravenhage

L. M. / 13.06.76
aan de h. burg.
Min. van just.
van de raad v. b.
13.06.76

betreft gekraak flatgebouw rinshendrikkade amsterdam zie
telexen brieven enz gefeliciteerd de eerste dode is hier
gevallen gemeent amsterdam heeft nu zijn zin ga zo door
er vallen dar wel meer doden legale bewoners dienen
volgens deze rechtsstaat te leven tussen messentrekkes
stenengociers heroinegebruikers- en dealers punks en ander geteiseim
bedreigingen dienen wij te accepteren mesen die zo stom zijn om
te werken en eerlijk deze flat te betalen tellen niet mee
in het wapen van amsterdam staat alleen maar bescherm
de kraakers de gelegalissende diever van deze
tijd maandag 23 juni om 18uur worden wij na lang
doorzeuren ontvangen door burgemeester polak
waarschijnlijk worden wij met vage verhalen
afgescheept kan uw ministerie nu niet voor onze
bespreking druk uitoefenen op polak
dringend uw reactie op 23 juni voor 14uur telex [redacted] of
telefoon 020-[redacted]

namens legale bewoners [redacted]

23/6

col ~~23~~ juni 18uur ~~23~~ 14uur [redacted]
goed adds minister wexxxx minister wiegel

NIB: laatst inkomende telex

Nr. EA80/189c

Onderwerp: klachten [REDACTED]
P.H.-kade

Heer Minister,

Zoals bekend heeft [REDACTED] - een der legale bewoners van de flats aan de P.H.-kade - zich een en ander maal tot U gewend met het verzoek "druk" uit te oefenen op het gemeentebestuur van Amsterdam in deze zaak. U zie zijn laatste telex, ingekomen op 20 juni.

Behalve een zestal telexen, waarvan de laatste 4 (nog) niet zijn beantwoord, maakt [REDACTED] zeer geregeld gebruik van de telefoon om bij deze of gene ambtenaar van zijn ongenoegen te doen blijken, laatstelijk vrijdag bij [REDACTED] van mijn Directie en maandag bij de heer [REDACTED]. Ik voeg voor de goede orde de complete correspondentie bij. De twee laatste telefoontjes + de recente telegrammen hebben geleid tot nader contact met Amsterdam hedenochtend. Het laatste telegram bevatte immers de mededeling van overleg tussen burgemeester en legale bewoners op maandag 23 juni. U hebt om informatie over dat overleg gevraagd. De zaak is dan als volgt,

- , dat
- 1e. de burgemeester heeft uiteengezet dat en waarom het OM niet kan optreden op grond van 138 Strafrecht (de gekraakte panden zijn niet feitelijk in gebruik, een eis die in de jurisprudentie is gesteld)
  - 2e. de burgemeester heeft gezegd te bestuderen of en zo ja welke mogelijkheden er zijn in het vlak van de ordehandhaving (hij heeft dit niet nader toegelicht; ondershands is ons gezegd, dat hier weinig mogelijkheden liggen; art. 219 gemeentewet is niet toepasbaar en dat geldt waarschijnlijk ook voor 28 Pol. wet, nog daargelaten de vraag of hier de openbare orde in het geding is. Ik deel deze opvatting);
  - 3e. de burgemeester heeft laten weten dat nog de mogelijkheid wordt onderzocht over te gaan tot vordering ex art. 23 woonruimtetwet, maar dat daar twee problemen zijn, t.w.
    - a. de koopprijs ligt boven de 260.000 gulden-grens. Die zou dus omlaag moeten, maar dat betekent het failliet van de aannemer. Er zou dus eerst geld moeten worden gevonden, dat er niet is;
    - b. de vordering dient te geschieden ter bevordering van een rechtvaardige woonruimteverdeling; dit nu is voor de rechter, nu de flats al ruim een jaar leeg staan, moeilijk te verkopen.

De legale bewoners hadden - zo is ons gezegd - toch wel begrip voor de moeilijke positie, waarin de gemeente ten aanzien van deze panden verkeert. Zij hebben meegedeeld, dat hun advocaat gisteren (dus 23/6) een kort geding op de rol heeft laten plaatsen, waarin de eigenaar (bewoners + aannemer) als Vereniging ontruiming vragen op grond van schending van het eigendomsrecht. Dit geding zou, zo is de algemene opinie in Amsterdam, zeker wel kans van slagen hebben.

De burgemeester heeft daarop nadrukkelijk gevraagd minstens tot donderdag te wachten met het betekenen van de dagvaarding en intussen het feit van het geding zo mogelijk geheim te houden. De reden: als bekend wordt bij de krakers, dat er een geding met kans van slagen komt, zal dat een enorme toeloop van "sympathisanten" veroorzaken, die een eventuele ontruiming na een vonnis zeer ernstig zou bemoeilijken. De P.H.-kade is voor de krakers een prestige-object! Amsterdam beoogt met deze tactiek tijd te krijgen maatregelen te treffen die het ontstaan van een nieuw krakersbolwerk moeten voorkomen.

De legale bewoners hebben toegezegd aan deze opzet te zullen meewerken.

De zaak komt voorts heden naar verwachting (24/6) in b. en w.

Aldus de feitelijke situatie. Ik meen, dat in dit geval Amsterdam juridisch gesproken vrijwel met lege handen staat. Ook naar mijn stellige overtuiging is de enige actie, die - en dan nog op enige termijn - voor de legale bewoners tot succes zal kunnen leiden het bovengenoemde kort geding. De gemeente kan pas wat doen, wanneer er een vonnis is.

Ik voeg hier nog aan toe, dat uit de telefoongesprekken bij ons (dit is bevestigd door Amsterdam) de overtuiging heeft post gevat, dat [redacted] door de situatie dusdanig is aangegrepen, dat hij niet altijd feiten die verband houden met zijn situatie en feiten die er buiten staan (de "eerste dode" uit de laatste telex is een heroïne-slachtoffer!) uit elkaar kan houden. Daarvoor heb ik wel begrip, maar het mag een zakelijk oordeel in deze zaak niet beïnvloeden.

Het lijkt mij goed, dat U aan [redacted] een brief schrijft, waarin U begrip toont voor de situatie en tegelijk hem erop wijst, dat de in het gesprek met de burgemeester uiteengezette lijn van het kort geding in feite voor hem en zijn collega-eigenaren de enige weg is. Een minute is bijgevoegd.*

Handwritten note:
aan de heer [redacted]
23/6

DE DIRECTEUR-GENERAAL VOOR
OPENBARE ORDE EN VEILIGHEID,

Handwritten signature:
[redacted]

* Voor de goede orde vermeld ik nog, dat de burgemeester tijdens mededelingen aan ons zeker van plan is te onderkennen, als er een vonnis is.

's-Gravenhage, 25 juni 1980

VICE-MINISTER-PRESIDENT
MINISTER VAN
BINNENLANDSE ZAKEN

[REDACTED]
AMSTERDAM

Nr. EA80/1890

Geachte [REDACTED]

In reactie op Uw telexberichten, waarin U mij uiteenzet in welke situatie U en met U de andere legale eigenaren van de flats aan de Prins Hendrikkade verkeert ten gevolge van de daar plaatsvindende kraakactie, wil ik U zeggen, dat ik mij zeer goed in Uw gevoelens kan inleven. Ik kan mij voorstellen, dat de enorme hinder, die U ter plaatse ondervindt, een bijzonder nadelige invloed heeft op de leefsituatie van U en de Uwen.

Ik heb begrepen, dat U inmiddels op 23 juni een gesprek met de burgemeester en een der wethouders over deze zaak hebt gehad. De zakelijke inhoud van dat gesprek is mij bekend. Ik meen, dat in dat gesprek de situatie, zoals die feitelijk en rechtens is, van alle kanten is belicht. Het zal U naar ik hoop duidelijk zijn geworden, dat de gemeente Amsterdam in dit geval met alle begrip die ook jaar voor Uw gevoelens bestaat, momenteel geen middelen ten dienste staan om de situatie op te lossen op een wijze, die de toets van de rechterlijke kritiek achteraf kan doorstaan. Het is ook mijn overtuiging, dat de door U ingeslagen weg van het kort geding en de daarover in het gesprek met de burgemeester gemaakte afspraken, de enige is die mogelijk tot een bevredigende oplossing voor U kan leiden.

Het bovenstaande neemt niet weg, dat U en de Uwen intussen recht hebben op volledige bescherming door de politie indien lijf en goed daadwerkelijk door de krakers worden bedreigd. Ik heb er het volste vertrouwen in, dat de burgemeester, aan wie ik een afschrift zend van deze brief, in dit opzicht al het mogelijke zal doen om deze bescherming te bieden.

Ministerie van Binnenlandse Zaken

Postadres

Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

Telefoon 070 - 71 79 11
Telex 32109 biza nl

- De Burgemeester van
AMSTERDAM

Bijlagen	Uw brief	Ons nummer	Datum
- Een	-	- EA80/1890	- 25 juni 1980
Onderwerp		Departementsonderdeel	
-		- D.G.-O.O.V./	
		Dir. Pol./Stafbur. A.B.Z.	

Bijgaand zend ik U een kopie van een brief aan [REDACTED]. Over deze zaak is dezerzijds een en ander maal contact geweest met de heer [REDACTED] van Uw Afdeling Algemene Zaken.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,
Voor deze,
De Directeur-Generaal voor
Openbare Orde en Veiligheid,

Bezoekadres

Inlichtingen bij

Doorkiesnummer

Schedeldoekshaven 200
's-Gravenhage

's-Gravenhage, 22 april 19 80

80.0559

*1 exemplaar geverd
toe Leen. Generaal.
Chef. Directie Politie
[Signature]*

MINISTERIE VAN
BINNENLANDSE ZAKEN
INGEKOMEN
23 APR. 1980
Onderaarts: ABZ
Agnote: E480/1225
RAPPEL NA 8 WEKEN

Namens de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal heb ik de eer,
U mede te delen dat door het lid der Kamer Jacobse

bijgaande vragen overeenkomstig artikel 107 van het Reglement van Orde zijn
ingediend.

Deze vragen worden gesteld aan de Ministers van Binnenlandse
Zaken en van Justitie.

De griffier van de Tweede Kamer
der Staten Generaal,

[Handwritten signature]

Aan de Minister van *Binnenlandse Zaken*

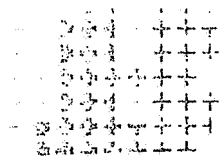
Jacobse - BiZa, Justitie

- 1 Hebben de bewindslieden kennis genomen van de kraakactie dd. 2 april jl. van 52 appartementen en 2 bedrijfsruimten in het complex Prins Hendrik-kade 77-82 te Amsterdam?
- 2 Is het waar, dat de politie van tevoren op de hoogte was van deze kraakactie?
- 3 Is het waar, dat de politie niet is opgetreden bij klachten van de legale bewoners over de nachtelijke geluidsoverlast?
- 4 Is de mededeling van legale bewoners van het pand, o.a. gedaan in een artikel in het NRC-Handelsblad van maandag 14 april jl., dat de politie, na klachten te hebben ontvangen over vernielingen aan het pand, niet mocht optreden op last van hogerhand, in overeenstemming met de feiten?
- 5 Indien het antwoord op vraag 4 bevestigend is, kunnen de bewindslieden dan mededelen wanneer en door wie zulk een beslissing is genomen en welke argumentatie daaraan ten grondslag ligt?
- 6 Kunnen de bewindslieden aangeven bij wie de verantwoordelijkheid ligt voor een eventuele ontruiming?
- 7 Wat is de mening van de bewindslieden over de rechtsongelijkheid die feitelijk ontstaat, indien blijkt dat juridische stappen geen effect sorteren bij afwezigheid van huisvredebreuk of vernielingen aan de eigen woonruimte van de legale bewoners, terwijl wel degelijk sprake is van een ernstige inbreuk op de particuliere levenssfeer van betrokkenen?

Toelichting

Ten aanzien van het politiebeleid in de onderhavige aangelegenheid blijkt onduidelijkheid te bestaan over de verdeling van de verantwoordelijkheid tussen de burgemeester van Amsterdam en het openbaar ministerie. Dergelijke onduidelijkheid dient ten snelste te worden weggenomen.

Postadres
 Postbus 20011
 2500 EA 's-Gravenhage
 Telefoon 070 - 71 79 11
 Telex 32109 biza nl

- De heer minister van Justitie
 Postbus 20301
 2500 EH 's-GRAVENHAGE

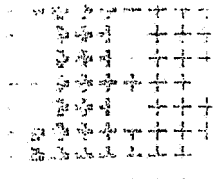
Bijlagen	Uw brief	Ons nummer	Datum
- Een	-	- EA80/1225	- 20 mei 1980
Onderwerp		Departementsonderdeel	
- Kamervragen Jacobse		- D.G.-O.O.V./Dir. Pol./Stafbur. A.B.Z.	

Hierbij doe ik U een afschrift toekomen van de brief betreffende bovenvermeld onderwerp, die ik heden zond aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

Bezoekadres	Inlichtingen bij	Doorkiesnummer
Schedeldoekshaven 200 's-Gravenhage	-	-

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden

Postadres

Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

Telefoon 070 - 71 79 11
Telex 32109 biza nl

- De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 1a
's-GRAVENHAGE

Bijlagen	Uw brief	Ons nummer	Datum
- ~~Div.~~	-	- EA80/1225	- 20 mei 1980
Onderwerp		Departementsonderdeel	
- Kamervragen Jacobse		- D.G.-O.O.V./Dir. Pol./Stafbur. A.B.Z.	

Mede namens mijn Ambtgenoot van Justitie bericht ik U dat het tot mijn spijt niet mogelijk is gebleken de vragen, gesteld door het lid Uwer Kamer, Jacobse, mij toegezonden bij brief van 22 april 1980, nr.: 80 0559, binnen de geldende termijn te beantwoorden, aangezien het interdepartementale ambtelijke overleg nog niet is afgerond. Wij streven ernaar de beantwoording van de vragen te doen plaatsvinden vóór medio juni a.s.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN;

Bezoekadres

Inlichtingen bij

Doorkiesnummer

Schedeldoekshaven 200
's-Gravenhage

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden

Op de koffie in kraakpand

door Stan Huygens

Gistermorgen dronk ik een kopje koffie in een Amsterdams kraakpand. Het werd een gezellig uurtje.

Ik was te gast bij Christine Rouwenhorst-Luyf (30) die met haar echtgenoot Ben een van de legale bewoners is van het gekraakte appartementen-huis aan de Prins Hendrikkade.

Ze is een lijkleke vrouw, doodzenuwachtig en in verwachting van haar eerste baby, die midden september geboren moet worden.

„Ben en ik hebben negen jaar in de Bijlmermeer gewoond”, zegt ze, „maar we verlangden naar de binnenstad. Deze flat leek ons wel wat. Vooral omdat we 100% hypotheek konden krijgen. We moesten 247.000 gulden betalen voor twee ruime kamers. Als we alle twee zouden werken konden we — als we zuinig leefden — rente en aflossing opbrengen. Mijn man is technicus en ik heb een kantoorbaan”.

Onder zware druk

Beiden hebben altijd Partij van de Arbeid gestemd. Op tafel ligt de VPRO-gids. Ben was kaderlid van de FNV. „Dat lidmaatschap van de vakbond heeft hij opgezegd, toen de FNV-jongeren zich achter de krakers opstelden”, zegt Christine gespannen en daarna vergoelijkend, „ik denk, dat ze dat klakkeloos hebben gedaan. Ze wisten niet wat er werkelijk aan de hand was”.

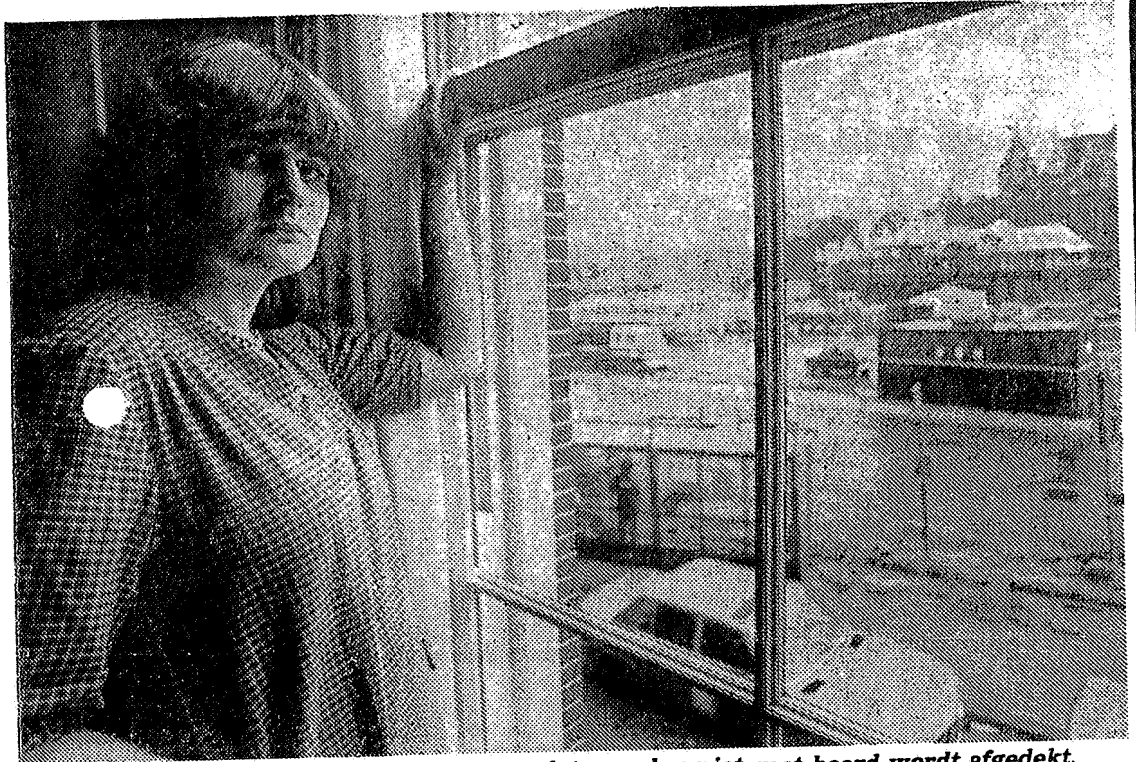
Wat is er dan aan de hand?

„We leven onder zeer zware druk. Ik denk, dat de krakers de vijf gezinnen, die hier legaal wonen, als een bedreiging zien. Wij moeten er worden uitgepest. Ze zullen pas rustig kunnen wonen, als het hele pand in hun handen is”.

Die pesterijen gaan vrij ver en zonder dat de gemeente de fatsoenlijke, hardwerkende bewoners met een inkomen even boven modaal steunt of anderszins bijstaat.

„We worden uitgescholden, als we gaan wandelen of winkelen. Je krijgt opmerkingen naar je hoofd als „slijmbal” of een paar punkers dansen rond je heen en zeggen: „Dat is de familie Rouwenhorst, dat zijn lieve mensen. Ja hoor, die zijn lief.” Laatst werd er „Vuile vieze rotjood” naar ons geroepen. Ik heb toen 's avonds nog *Pelle Mug* (fractievoorzitter in de gemeenteraad voor de PvdA) gebeld. Die vond dat ook heel erg, maar daar blijft het bij. Ik voel mij door mijn partij hopeloos in de steek gelaten”.

fie and

• Christina Rouwenhorst voor het raam, dat overdag niet met board wordt afgedekt.
Foto's Frits van Goens.

Andere spelletjes zijn: aan de buitendeur be... en door de huistelefoon r...pen: Wil je een hot-shot? Vuiligheid door het raam gooien, als dat open staat. Vuurtje stoken in de kelders en dan de politie opbellen en zeggen, dat hebben de legale bewoners gedaan en het leeghalen van de brievenbussen.

Gestolen

„We halen onze post nu af bij het postkantoor. Ik heb ook heel weinig geld in huis. Er wordt ontzettend gestolen. Ook door de krakers onderling”.

Wie zijn die krakers nu eigenlijk?

Christine: „Er wordt ontzettend vaak verhuisd. En tot mijn spijt moet zeggen, dat er steeds lager alloo voor terugkomt. Ik ken drie echte urgente gevallen. (Er zijn ongeveer 40 flats gekraakt). Die drie gezinnen zouden geholpen moeten worden. De vraag blijft natuurlijk of dat in deze dure flats moet. Er is een vrouw met drie kinderen, René met zijn vrouw en kind en een buitenlandse met kinderen. Voor de rest wonen hier o.a. junkies, er wordt ontzettend gedeald, mensen die een tweede huisje in het centrum willen hebben, en buitenlanders die het gebruiken als goedkoop of gratis hotel.

Op de brievenbus van een der woningen hing daadwerkelijk een papiertje: „Ben in mijn tweede huisje”.

De intimidatie door de krakers gaat erg ver. Er worden zelfs brieven naar de w...gevers van de protesterende legale bewoners gestuurd, met de volgende strekking: Uw employé bemoeit zich met de krakersactiviteiten. Op die manier wordt uw bedrijf in een actie betrokken, waar uw zaak niets mee te maken heeft en die u zelfs moeilijkheden kan opleveren...

Christine: „Toen wij hier gingen wonen, wisten wij niet of wij kinderen zouden krijgen. Als wij geen kinderen zouden krijgen, zouden wij hier altijd willen blijven wonen. Het leek ons een mooie opzet, die flats tegenover het station.

Als er kinderen zouden komen, wilden wij de flat bij het tweede kind verkopen en elders gaan wonen. Dat zou gemakkelijk lukken, dachten wij, op zo'n mooi punt. Nu met de krakers raken wij de flat nog niet voor slechts één gulden kwijt. Had ik het geweten dan had ik mijn baby niet laten komen. Ik zie er heel erg tegen op straks zes weken lang de hele dag thuis te moeten zitten. En dan als ik een crèche gevonden heb en mijn kind wegbreng, voordat ik naar het werk ga, weer de smalende opmerkingen van de krakers te moeten aanhoren. Daar heb je die onnozele, die gek. Die idioot, die werkt en betaalt.

Ik wilde na de bevalling halve dagen gaan werken. Maar dat kan nu niet. We gaan ook niet met vakantie.

We hebben veel onkosten aan de advocaat en we weten niet, wat er nog gaat gebeuren”.

Twee ramen zijn afgeschermd met kartonnen borden voor als er met stenen gegooid wordt. Als ik weg ga word ik door twee punkers uitgejouwd. In de hal beneden liggen ijzeren platen en metalen steigerpalen, die men gestolen heeft van de NBM, die voor het station werkzaamheden uitvoert. De aannemer durft ze blijkbaar niet terug te halen of aangifte te doen wegens diefstal.

Wordt het geen tijd dat Amsterdam, waar een gemeentebestuur gerechtelijke bevelen weigert op te volgen, de woorden „Heldhaftig, vastberaden, barmhartig” uit het stadswapen laat verdwijnen?

VICE-MINISTER-PRESIDENT
MINISTER VAN
BINNENLANDSE ZAKEN

Nr. EA80/2032

's-Gravenhage, 4 september 1980

[REDACTED]
[REDACTED] AMSTERDAM

Geachte [REDACTED]

Naar aanleiding van Uw brief van 23 juni j.l. merk ik graag het volgende op:

In de eerste plaats zeg ik U dank voor de moeite die U zich heeft getroost door mij een krantebericht toe te sturen. Ik wil U er verder op wijzen dat de burgemeester verantwoordelijk is voor de handhaving van de openbare orde en dat de Minister van Justitie verantwoordelijkheid draagt op strafrechtelijk gebied.

Voor het overige wil ik thans volstaan U te wijzen op de ont-ruiming van het door U genoemde appartementencomplex die op 19 augustus j.l. heeft plaatsgevonden.

Hoogachtend,

(H. Wiegel)

Zitting 1978-1979

Rijksbegroting voor het jaar 1979

15 300

Hoofdstuk VI
Departement van Justitie, voor
zover betreft afdeling III (Politie)

Hoofdstuk VII
Departement van Binnenlandse
Zaken, voor zover betreft de
onderafdelingen I en II van afdeling V
(Openbare orde en veiligheid)

Nr. 36

BRIEF VAN DE MINISTERS VAN JUSTITIE EN VAN BINNENLANDSE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 17 april 1979

Tijdens de behandeling van de hoofdstukken Politie van de begrotingen voor 1979 van de Departementen van Justitie en van Binnenlandse Zaken, is vanuit uw Kamer de wens naar voren gekomen nadere feitelijke informatie te verkrijgen omtrent de maatregelen, die met het oog op de bestrijding van de harde criminaliteit zijn getroffen op het gebied van de uitrusting, bewapening, werkwijze en organisatie van de politie.

Overeenkomstig de door eerste ondergetekende mede namens zijn ambtgenoot van Binnenlandse Zaken gedane toezegging, wordt in het navolgende in onderling verband een overzicht gegeven van getroffen en in voorbereiding zijnde maatregelen.

Bij eerdere beschouwingen naar aanleiding van onze begrotingen zijn deze maatregelen reeds aan de hand van verschillende vragen en opmerkingen besproken. Onderstaand overzicht voegt een en ander nog eens systematisch samen.

Benaderingstechniek

In 1974 hebben onze ambtsvoorgangers de interdepartementale werkgroep Benaderingstechniek ingesteld die tot taak kreeg advies uit te brengen:

- over een goede en systematische begeleiding van de politieambtenaar in de praktijk
- over een goede en systematische opleiding aan de daarvoor in aanmerking komende opleidingsinstituten.

De werkgroep voltooide het eerste deel van haar opdracht in het najaar van 1976. In een interimadvies beval zij een aantal standaardprocedures aan, die de politieambtenaar tot richtsnoer zouden kunnen dienen bij zijn optreden in de praktijk.

Nadat beide ministers zich met het advies hadden verenigd, zijn eind 1976 deze standaardprocedures aangeboden aan de burgemeester van gemeenten met gemeentepolitie en aan de Algemeen Inspecteur van het Korps Rijkspolitie.

Met nadruk werd in de begeleidende brief gesteld, dat het personeel ervan doordrongen moest worden, dat het toepassen van de procedures altijd dient plaats te vinden met inachtneming van de voorschriften uit de geweldinstructie, het Wetboek van Strafvordering, de Wegenverkeerswet en andere wetten, die strafbepalingen inhouden. Met name werd dit onderstreept ten aanzien van de fouillering. Begin 1978 werd instructiemateriaal aan de korpsen ter beschikking gesteld.

De benaderingstechniek bevat overigens weinig nieuws; het is niet veel meer dan een «codificatie» van in veel korpsen gehanteerde, maar soms onderling verschillende procedures.

Essentieel is dat de instructie bedoeld is voor individueel politieoptreden, daaronder begrepen het optreden van zogenaamde dubbelpatrouilles.

Uitgangspunt bij het opstellen van de standaardprocedures is geweest dat de individuele politieman, meer dan tot dusver gebruikelijk was, bedacht dient te zijn op gevaar dat hem en anderen mogelijk bedreigt van de zijde van de personen die door hem moeten worden benaderd.

In een persbericht dd. 5 januari 1979 is voorlichting gegeven over de essentie van de technieken en methoden die de politie zal hanteren bij de benadering van gevaarlijke personen.

Daarbij stond voorop dat het publiek kennis moet nemen van methodieken die politie hanteert mede met het oog op de veiligheid van het publiek in situaties waarin dit toevallig aanwezig is.

Het zal duidelijk zijn dat de richtlijnen voor benaderingstechniek in de toekomst waar nodig zullen worden aangepast.

Een eerste bijstelling aan de hand van commentaar verkregen bij de instructie van het personeel is thans in bewerking. Daarnaast is nog overleg gaande over de vraag of en op welke wijze een regeling voor de zogenaamde veiligheidsfouillering in de ambtsinstructies moet worden opgenomen.

Het spreekt vanzelf dat de beide vaste commissies van een bijstelling op de hoogte worden gebracht.

Arrestatieteams

Op 13 september 1977 heeft de Recherche-Advies-Commissie een advies uitgebracht over de oprichting van arrestatieteams.

Deze teams zouden volgens de commissie moeten worden belast met het meest doelmatige en verantwoorde wijze verrichten van arrestaties van als gevaarlijk bekende of zich als zodanig gedragende verdachten.

Naar het oordeel van de commissie zouden zij ook moeten optreden bij aanhoudingen in relsituaties en bij voorzienbare ongeregelheden en geweldplegingen. De commissie was van mening dat de politie hierop in het algemeen onvoldoende getraind en uitgerust is. De beide ondergetekenden zijn van mening, dat zij – gelet op de voortgaande verruwing van de criminaliteit en gezien het wijdverbreide illegale vuurwapenbezit – aan de aanbeveling van de Recherche-Advies-Commissie gevolg moeten geven.

Vooruitlopend op de organisatorische uitwerking daarvan, is een werkgroep ingesteld die inmiddels advies heeft uitgebracht omtrent de tactische en technische aspecten die verbonden zijn aan de arrestatie van gevaarlijke criminelen en het programma van eisen dat ten grondslag zou moeten liggen aan een adequate opleiding en training.

In zijn brief aan de commissarissen der Koningin dd. 23 maart 1978 heeft de tweede ondergetekende zijn gedachten ontvouwd over de opzet en het functioneren van arrestatieteams bij gemeentelijke politiekorpsen en daarover de adviezen ingewonnen.

Hoewel als uitgangspunt geldt dat de individuele politieambtenaar in zijn taak moet rekenen aanhoudingen zelfstandig te verrichten kan het geboden zijn meer speciaal hiervoor opgeleid en uitgerust personeel in te zetten, indien het gaat om situaties, waarin vuurwapengeweld tegen de politie of anderen gebruikt kan worden. Dit kan het geval zijn bij de planmatige aanhouding van personen van wie bekend is, dat zij zich waarschijnlijk met vuurwapengeweld zullen verzetten of in situaties, waarin het optredende politiepersoneel zich voor zodanige dreiging met vuurwapengeweld ziet geplaatst, dat het de assistentie van daarvoor toegerust personeel behoeft. Voorts kunnen wij ons omstandigheden voorstellen waarbij in verband met hun bijzondere vaardigheden, naast de inzet van ander politiepersoneel in het kader van de normale politiedienst ook een beroep wordt gedaan op leden van een arrestatieteam. Het mede voeren van afwijkende bewapening, waarop wij hierna uitgebreider terugkomen, komt dan uit de aard der zaak niet aan de orde. Ten slotte menen wij dat de leden van dergelijke teams uit de normale politiedienst afkomstig moeten zijn en daarin moeten blijven functioneren.

Het lid zijn van een arrestatieteam duidt op een bijzondere bekwaamheid, maar betekent geen volledige dagtaak.

De eerste ondergetekende heeft kortgeleden aan de Algemeen Inspecteur van het Korps Rijkspolitie medegedeeld, dat hij instemt met de oprichting van een arrestatieteam in ieder ressort van een procureur-generaal. De teams zijn opgebouwd uit eenheden van 7 man per district.

Hoewel elke gemeente met gemeentepolitie in beginsel vrij is om een dergelijke eenheid op te richten, heeft de tweede ondergetekende besloten te bevorderen dat in de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag en Arnhem arrestatieteams worden opgericht dan wel in stand gehouden.

Observatie-eenheden

In navolging van een initiatief uit de jaren vijftig in de gemeentelijke politiekorpsen van Amsterdam en Rotterdam, is men er bij diverse andere gemeentelijke korpsen en bij het Korps Rijkspolitie toe overgegaan observatie-eenheden op te richten. Thans beschikt men in de 9 grootste gemeentelijke korpsen, alsmede bij het Korps Rijkspolitie over dergelijke eenheden. Zij hebben tot taak door het onopvallend volgen en observeren van personen die ervan worden verdacht betrokkene te zijn bij het beramen en plegen van ernstige strafbare feiten informatie te verzamelen over eventueel voorgenomen criminele acties, welke informatie wordt doorgegeven aan andere politieambtenaren teneinde dezen in staat te stellen de daders van het misdrijf tijdens het plegen daarvan of kort daarna aan te houden, dan wel het misdrijf te voorkomen.

De aard van deze werkzaamheden brengt mee, dat een observatie-eenheid vaak buiten het eigen bewakingsgebied moet opereren. Daarnaast is in de praktijk de noodzaak gebleken, dat verschillende observatie-eenheden van rijks- en gemeentepolitie gecoördineerd samenwerken. Een regionale aanpak van het instituut der observatie-eenheden, zou hierin veel verbetering kunnen brengen.

Thans wordt in overleg tussen beide departementen gewerkt aan een regionale indeling.

Bewapening

De bewapening waarover het beroepspersoneel in een politierang van gemeentepolitie en van het Korps Rijkspolitie thans kan beschikken is voor de gemeentepolitie vastgelegd in de Bewapenings- en Uitrustingsbeschikking van 1 mei 1968 en voor het Korps Rijkspolitie in de Beschikking Bewapening Beroepspersoneel in Politierang Korps Rijkspolitie van 4 februari 1970.

Wat betreft de opsomming van de reguliere bewapening menen wij met een verwijzing naar de betreffende artikelen in deze beschikkingen te kunnen volstaan.

Op 2 december 1977 is opdracht verstrekt aan de Interdepartementale Commissie voor Bewapening en Uitrusting een advies uit te brengen over een nieuw politie-vuistvuurwapen.

Binnenkort zal de commissie haar advies uitbrengen.

Op grond van respectievelijk artikel 5 en 6 van genoemde beschikkingen kunnen de onderscheidene Ministers gemeentelijke korpsen dan wel eenheden van het Korps Rijkspolitie aanwijzen, waarbij andere dan in de beschikkingen genoemde wapenen of middelen bestemd voor het aanwenden van geweld tot de bewapening van de ambtenaar of het korps respectievelijk de bij die eenheden ingedeelde ambtenaren behoren. De bepalingen schrijven voor steeds aan te geven welke wapenen of middelen bestemd voor het aanwenden van geweld het betreft. De eerste ondergetekende heeft van deze bevoegdheid gebruik gemaakt en afwijkende bewapening toegestaan voor ambtenaren van het Korps Rijkspolitie, ingedeeld bij bijzondere bijstandseenheden en arrestatieteams.

Met betrekking tot de bewapening van de arrestatieteams heeft de eerste ondergetekende in zijn eerder genoemde brief aan de Algemeen Inspecteur opgemerkt, dat het verrichten van arrestatiewerkzaamheden door leden van een arrestatieteam niet per definitie het meevoeren van een afwijkend wapen met zich meebrengt. Wel wordt onderkend, dat er zich omstandigheden kunnen voordoen, die het meevoeren van een dergelijk wapen bij een bepaalde actie noodzakelijk maken, doch hiertoe zal slechts kunnen worden overgegaan, na toestemming van de Minister van Justitie.

Die toestemming zal van geval tot geval dienen te worden aangevraagd en zal niet worden verleend, indien niet tevoren is gebleken, dat het ter plaatse bevoegd openbaar ministerie met het meevoeren en het in uiterste noodzaak gebruik van deze wapens instemt.

Voor wat betreft de bewapening van de arrestatieteams bij de gemeentepolitie zal de tweede ondergetekende in overleg treden met de betrokken burgemeesters. Het spreekt vanzelf dat een beslissing tot invoering van bijzondere bewapening mede gelet op artikel 3 van de Politiewet, tezamen met hen dient te worden genomen. Overigens zal, zo die beslissing ten gunste van bijzondere bewapening mocht uitvallen, het gebruik daarvan aan soortgelijke beperkingen moeten zijn gebonden als hiervoor omschreven.

Landelijk Bijstandsgroep Terreurbestrijding

Naar aanleiding van een reeks bomaanslagen, waarvan de daders bijzonder moeilijk bleken te kunnen worden opgespoord, verzocht de toenmalige minister van Justitie de Recherche-Advies-Commissie bij brief van 19 september 1972 hem en zijn ambtgenoot van Binnenlandse Zaken te adviseren omtrent de meest wenselijke organisatie van het recherche-onderzoek bij bomaanslagen en dergelijke misdrijven. Bij brief van 4 mei 1973 deelde de Recherche-Advies-Commissie mede, dat naar haar oordeel voor de bestrijding van georganiseerde misdrijven van terroristische aard, gezien het feit dat deze worden geïnspireerd, georganiseerd en bedreven door groeperingen en personen, die als regel niet behoren tot het criminele milieu, waarop de aandacht van de politie zich pleegt te richten en waar zij min of meer vat op heeft, bijzondere voorzieningen dienden te worden getroffen. De commissie adviseerde:

- a. voor dit doel een speciaal rechteam in te stellen, dat zich in de opsporing en voorkoming van bedoelde misdrijven zou dienen te specialiseren en dat in voorkomende gevallen de plaatselijke politie deskundige bijstand zou kunnen verlenen;
- b. met de algemene leiding van deze opsporingsonderzoeken één officier van justitie zou moeten worden benoemd in alle arrondissementen;
- c. bij de Centrale Recherche Informatiedienst een landelijke documentatie aan te leggen van alle gegevens, die tot de opsporing en voorkoming van terroristische misdrijven kunnen bijdragen.

binnenlandse Zaken van 15/26 januari 1976 werd met toepassing van artikel 30 van de Politiewet de onder a. bedoelde groep deskundige politieambtenaren, bekend als Landelijke Bijstandsgroep Terreurbestrijding (LBT) gevormd.

Deze beschikking werd gepubliceerd in de Nederlandse Staatscourant van 17 februari 1976, nr. 33.

In aansluiting daarop werden door de procureurs-generaal, fgd. directeuren van politie, met toepassing van artikel 50 van de Politiewet de leden van deze groep aangewezen om in voorkomende gevallen de plaatselijke politie bijstand te verlenen bij de opsporing van georganiseerde misdrijven van terroristische aard, terwijl zij tevens één officier van justitie benoemden tot waarnemend officier van justitie in alle arrondissementen om zich in voorkomende gevallen te belasten met de algemene leiding van bedoelde onderzoeken. Inmiddels is het noodzakelijk gebleken nog een tweetal andere leden van het openbaar ministerie als vervanger van deze officier van justitie aan te wijzen.

Bij beschikking van 28 juni 1976/14 juli 1976 (gepubliceerd in de Nederlandse Staatscourant van 22 juli 1976, nr. 140) werd een commissie ingesteld, die tot taak heeft genoemde officier van advies te dienen omtrent de meest doelmatige opsporing van genoemde misdrijven. Ten slotte werd bij gemeenschappelijke beschikking van 31 augustus 1976/6 september 1976 een commissie ingesteld, aan welke werd opgedragen de samenwerking van rijks- en gemeentepolitie bij de opsporing van meergenoemde misdrijven te bevorderen en te begeleiden en zoodoorg van advies te dienen omtrent nadere voorzieningen ten aanzien van deze opsporingstaak. (Gepubliceerd in de Nederlandse Staatscourant 1976, nr. 210). Ter uitvoering van de hiervoor onder c. genoemde taak werd bij besluit van de Minister van Justitie van 12 september 1973 bij de Centrale Recherche Informatiedienst een Informatiecentrale Bijzondere Zaken ingesteld.

De bijzondere bijstandseenheden

In zijn brief van 22 februari 1973 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer gaf de toenmalige minister-president de Kamer als zijn mening te kennen dat het bestaande politie-apparaat niet voldoende was uitgerust voor de bestrijding van terreuracties. Dit leidde tot het nemen van enige organisatorische maatregelen en wel de oprichting van:

- a. een bijzondere bijstandseenheid Korps Rijkspolitie, bestaande uit precisieschutters, behorende tot dit korps;
- b. een bijzondere bijstandseenheid Krijgsmacht, bestaande uit precisieschutters en gevormd uit beroepsmilitairen van verschillende krijgsmacht-onderdelen;
- c. een bijzondere bijstandseenheid Korps Mariniers, bestaande uit speciaal hiervoor opgeleide mariniers;
- d. een afzettingseenheid Koninklijke landmacht, bestaande uit een pantserinfanteriebataljon, dat zoodoorg politie en Koninklijke Marechaussee aflost bij de afgrendeling van de plaats van actie;
- e. een bijzondere technische bijstandseenheid Korps Rijkspolitie die de nodige hulpmiddelen verschaft.

De onder b. en c. genoemde eenheden worden op verzoek van de betrokken officier van justitie door bemiddeling van de procureur-generaal en de Minister van Justitie ter beschikking gesteld door de Minister van Defensie.

Over de inzet beslist de Minister van Justitie die daarvoor nauw contact onderhoudt met het ter plaatse bevoegde gezag en overlegt met de Minister-President, de Minister van Binnenlandse Zaken en eventueel nog andere betrokken bewindslieden.

Alle eenheden staan ter beschikking van het bevoegde gezag, dat zich ervan bedient door middel van de politiechef ter plaatse. De militaire eenheden, die tot bijstand zijn geroepen, staan onder zijn bevel.

eerste ondergetokende aanleiding geweest meer dan normale aandacht te besteden aan het opvoeren van de graad van geoefendheid van de tot de eenheid van de rijkspolitie behorende leden.

De Minister van Justitie,
J. de Ruiter

De Minister van Binnenlandse Zaken, a.i.,
J. de Ruiter

gemeentepolitie amsterdam

telefoonnummer centrale (020) 759111 5599111

correspondentieadres: postbus 2287 - 1000 CG amsterdam

Uniformdienst
Hoofdafdeling Algemene Dienst

bureau: Bewapening, Kleding,
Uitrusting en Mobiele Eenheid
doorkiesnummer:

geeft directe verbinding zonder
tussenkost van de telefoniste

Aan
Wvd. Hoofd Dienst Bescherming
Bevolking,
Weesperzijde 99-99a
A m s t e r d a m .

uw kenmerk: _____ uw brief van: _____ kenmerk: **48201** /MC: **70 JUNI 1980** datum: _____ bijlagen: _____
onderwerp: in bruikleen verstrekte goederen.

Door Uw dienst werden op 10 januari jl. in bruikleen verstrekt:

30 koevoeten;	25 voorhamers;
30 brandweerbijltjes;	30 draadtangen;
30 paar lederen handschoenen;	12 brancards;
25 wollen dekens;	20 steigerlijnen;
? - 100 gasmaskers met tas;	? - 50 gasmaskers zonder tas;
10 korte ladders;	12 schuifladders;
12 E.H.B.O.-tassen;	20 koppels;
20 foudralen;	20 redlijnen;
20 lijnremmen en ...	10 tuilijnen.

Deze goederen zijn in de periode van 10 januari tot en met 5 mei 1980 veelvuldig, door leden van de mobiele eenheid, gebruikt tijdens ordeverstoringen, bij het ontruimen van panden en bij andere calamiteiten.

Het zal U bekend zijn dat de politie tijdens de in deze periode gevoerde acties op zeer ernstig verzet is gestuit, dat veel politiepersoneel lichamelijk letsel werd toegebracht en dat aan ingezet materiaal enorm veel schade werd berokkend. Helaas heb ik moeten vaststellen dat ook de door Uw dienst beschikbaar gestelde goederen zeer ernstig zijn beschadigd. Pogingen, door mijn personeel ondernomen, om het geheel weer enigszins toonbaar te maken hadden niet het gewenste resultaat. Tot mijn grote spijt moet ik U dan ook berichten dat de hierboven opgesomde materialen zodanig in ongerede zijn geraakt, dat ik met tegenzin deze aan Uw dienst zou moeten retourneren in de staat waarin deze thans verkeren.

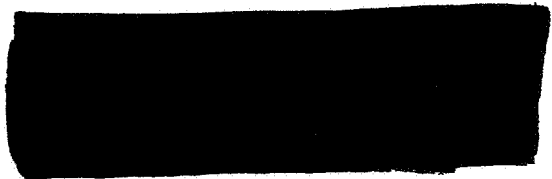
Met medewerkers van Uw dienst is hierover reeds gedachten gewisseld, waarbij is voorgesteld betreffende goederen over te dragen aan de gemeentepolitie in dit geval aan de mobiele eenheid. Ik verzoek U te overwegen of U met dit voorstel kunt instemmen.

loc?

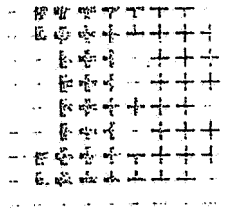
Coll.:

DATUM: 13/6-80	NR. V293	KL. 07.55	TB	TK	DAT.	PAR.	TB	TK	DAT.	PAR.
	HBB				11/6					
	HBB		X		11/6					
	HLO		K		13/6					
	HOO		X							
	PLV HLO									
	PLV HOO									
	CTD						X			
	CMA									
	CVBD									
	CCP									
	C.B.									
	ION									

De Hoofdinspecteur van Politie,
Chef Bureau Bewapening, Kleding,
Uitrusting en Mobiele Eenheid,

Ministerie van Binnenlandse Zaken

Postadres

Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

Telefoon 070 - 71 79 11
Telex 32109 biza nl

- Burgemeester

van

's-Hertogenbosch

Bijlagen	Uw brief	Ons nummer	Datum
- Een	-	- EA80/7	- 24 januari 1980
Onderwerp		Departementsonderdeel	
- Klacht over politie-optreden		- D.G.-O.O.V./Dir.Pol./Stafbur. A.B.Z.	

Hierbij doe ik U toekomen een kopie van de brief van [REDACTED] S [REDACTED] d.d. 25 december 1979 inhoudende een klacht over het politie-optreden ter gelegenheid van de ontruiming van het kraakpand Kruisbroedershof 5 in Uw gemeente.

Teneinde adressant te kunnen antwoorden verzoek ik U mij over het politie-optreden tijdens de ontruiming, in het bijzonder ten aanzien van de zoon van adressant, te dienen van bericht en raad.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

Bezoekadres

Inlichtingen bij

Doorkiesnummer

Schedeldoekshaven 200
's-Gravenhage

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden

21 21 21 21 21
21 21 21 21 21
21 21 21 21 21
21 21 21 21 21
21 21 21 21 21
21 21 21 21 21

Postadres

Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

Telefoon 070 - 71 79 11
Telex 32109 biza nl

-De heer [redacted] S [redacted]
[redacted]

Bijlagen	Uw brief	Ons nummer	Datum
-	- 25-12-1979	- EA80/7	- 24 januari 1980
Onderwerp		Departementsonderdeel	
- Klacht over politie-optreden		- D.G.-O.O.V./Dir.Pol./Stafbur. A.B.Z.	

Met belangstelling heb ik Uw brief van 25 december 1979 gelezen. Ik heb de burgemeester van 's-Hertogenbosch, die in eerste instantie verantwoordelijk is voor het politie-optreden in zijn gemeente, verzocht mij over het optreden tijdens de ontruiming in te lichten. Zodra ik zijn bericht ontvangen heb zal ik U nader informeren.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

Bezoekadres

Inlichtingen bij

Doorkiesnummer

Schedeldoekshaven 200
's-Gravenhage

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden

Ministerie van Binnenlandse Zaken

Postadres

Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

Telefoon 070 - 71 79 11
Telex 32109 bizanl

De Burgemeester
van
's-Hertogenbosch

Bijlagen	Uw brief	Ons nummer	Datum
- Eén	-	- EA80-235	- 7 februari 1980
Onderwerp		Departementsonderdeel	
- Brief van 17-1-1980 inzake ontruiming van een pand.		- D.G.-O.O.V./Pol./ABZ	

Hierbij doe ik U toekomen een copie van de brief van de heer [REDACTED] H [REDACTED]
d.d. 17 januari 1980 naar de inhoud waarvan ik korthedshalve moge verwijzen.

Ten einde briefschrijver te kunnen antwoorden, verzoek ik U mij te dienen
van raad en bericht.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,
Voor deze,
De Chef van de Directie Politie,

Bezoekadres

Inlichtingen bij

Doorkiesnummer

Schedeldoekshaven 200
's-Gravenhage

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden

Ministerie van Binnenlandse Zaken

Postadres

Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

Telefoon 070 - 71 79 11
Teleex 32109 biza nl

- De heer [REDACTED] H [REDACTED]
p/a Postbus [REDACTED]
's-Hertogenbosch

Bijlagen	Uw brief	Ons nummer	Datum
- Eén	-	- EA80-235	- 7 februari 1980
Onderwerp		Departementsonderdeel	
- Klacht over politie-optreden.		- D.G.-O.O.V./Pol./ABZ	

In antwoord op Uw brief van 17 januari 1980 deel ik U mee dat ik de Burgemeester van 's-Hertogenbosch verzocht heb mij te dienen van raad en bericht.

Zodra ik dit heb ontvangen zal ik U nader berichten.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,
Voor deze,
De Chef van de Directie Politie,

Bezoekadres

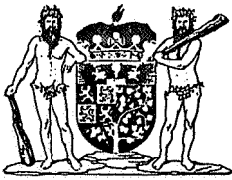
Inlichtingen bij

Doorkiesnummer

Schedeldoekshaven 200
's-Gravenhage

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden

BURGEMEESTER
VAN
'S-HERTOGENBOSCH
MR. B. L. A. VAN ZWIETEN

MINISTERIE VAN
BINNENLANDSE ZAKEN
INGEKOMEN

- 8 FEB. 1980

Onderdeel: ABZ
Agenda: EA80/412
RAPPEL NA 8 WEKTOE

'S-HERTOGENBOSCH, 7 februari 1980

De Heer Minister van Binnenlandse Zaken
Postbus 20011

2500 EA 'S-GRAVENHAGE

Onderwerp:

Klacht politie-optreden

14.2/79

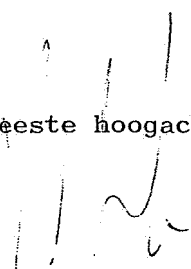
Wet

Geachte heer Minister,

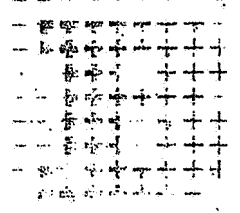
Naar aanleiding van uw schrijven d.d. 24 januari j.l., nr. EA80/7, met betrekking tot een klacht van de heer ████████ S ████████ over het politie-optreden bij de ontruiming van het pand Kruisbroedershof 5 te 's-Hertogenbosch, deel ik u mede dat de Procureur-Generaal in overleg met de Hoofdofficier van Justitie heeft ingestemd met een door de Rijksrecherche in te stellen onderzoek naar de gebeurtenissen bij voornoemde ontruiming op 19 december j.l.

Zodra de resultaten van dit onderzoek bekend zijn, zal ik u hiervan in kennis stellen.

Met de meeste hoogachting,

Mr. B.L.A. van Zwieten.

Ministerie van Binnenlandse Zaken

Postadres

Postbus 20011
2500 EA's-Gravenhage

Telefoon 070 - 71 79 11
Telex 32109 biza nl

- De heer [redacted] S [redacted]
[redacted]

Bijlagen	Uw brief	Ons nummer	Datum
-	25-12-1979	EA80/412	28 februari 1980
Onderwerp		Departementsonderdeel	
- Klacht over		D.G.-O.O.V./Dir. Pol./	
politie-optreden		Stafbur. A.B.Z.	

In aansluiting op mijn brief d.d. 24-1-1980 nr. EA80/7 betreffende Uw klacht over het politie-optreden tijdens de ontruiming van het kraakpand Kruisbroedershof deel ik U mee dat de Burgemeester van 's-Hertogenbosch mij berichtte dat in opdracht van de Procureur-Generaal bij het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch de Rijksrecherche een onderzoek instelt. Zodra de resultaten van het onderzoek mij bereiken, zal ik U nader berichten.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

Bezoekadres

Inlichtingen bij

Doorkiesnummer

Schedeldoekshaven 200
's-Gravenhage

Ministerie van Binnenlandse Zaken

Postadres

Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

Telefoon 070 - 71 79 11
Telex 32109 biza nl

- De heer [REDACTED] E [REDACTED]
p/a Postbus [REDACTED]
's-Hertogenbosch

Bijlagen	Uw brief	Ons nummer	Datum
-	-	- EA80/623	-20 maart 1980
Onderwerp		Departementsonderdeel	
- Klacht over politie-optreden		- D.G.O.O.V./Pol./A.B.Z.	

In aansluiting op mijn brief van 7 februari 1980 over bovenvermeld onderwerp deel ik U mede, dat de burgemeester van 's-Hertogenbosch mij heeft bericht, dat de Procureur-Generaal in overleg met de Hoofdofficier van Justitie heeft ingestemd met een door de Rijksrecherche in te stellen onderzoek naar de gebeurtenissen bij de ontruiming van het pand Kruisbroedershof 5.

Zodra ik de resultaten van dit onderzoek heb ontvangen, zal ik U nader berichten.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

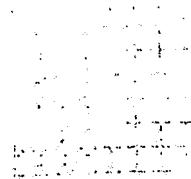
Bezoekadres

Inlichtingen bij

Doorkiesnummer

Schedeldoekshaven 200
's-Gravenhage

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden

Postadres

Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

Telefoon 070 - 71 79 11
Telex 32109 biza nl

- De heer [redacted] S [redacted]
[redacted]

Bijlagen	Uw brief	Ons nummer	Datum
-	-	- EA80/3540	- 24 december 1980
Onderwerp		Departementsonderdeel	
- Klacht over politie- optreden		- DGOOV/Pol/ABZ	

Ten verfolge op mijn brief van 28 februari 1980 bericht ik u, dat de Burgemeester van 's-Hertogenbosch mij thans de resultaten van het rijksrecherche-onderzoek naar de gang van zaken rond de ontruiming van het pand Kruisbroedershof 5 heeft toegezonden.

Uit dit rapport blijkt, dat de politie heeft getracht de ontruiming gewelddoos te laten verlopen. In deze opzet zou zij ook zeker zijn geslaagd, ware het niet dat zij bij het pand in kwestie stuitte op een vijftigtal demonstranten, die reeds vóór de komst van de politie de straat opengebroken hadden. Met de aldus verkregen straatstenen werd de politie bekogeld, hetgeen haar dwong tot het uitvoeren van een charge.

Dat bij deze schermutselingen aan beide zijden gewonden vielen, valt te betreuren.

Uit het rapport van de rijksrecherche blijkt overigens dat meerdere politieambtenaren hebben gezien, dat tenminste één der demonstranten door een steen van zijn eigen groep aan het hoofd is geraakt. Het vermoeden bestaat, dat deze demonstrant uw zoon betreft, dit mede gezien zijn letsel. Van deskundige zijde wordt bovendien gesteld, dat het zeer onwaarschijnlijk is, dat er door het slaan met een lange wapenstok een bloedende open verwonding is ontstaan, die met tien hechtingen moest worden gedicht.

Zo deze verwonding al een gevolg zou kunnen zijn van een slag van een wapenstok, dan zou de stok daarbij hebben moeten breken. Bij controle bleek geen enkele wapenstok gebroken te zijn. Wel is het mogelijk, dat door de zwiepkraft van de wapenstok een striem op de huid wordt achtergelaten. De door

- u -

Bezoekadres

Inlichtingen bij

Doorkiesnummer

Schedeldoekshaven 200
's-Gravenhage

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden

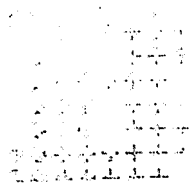
+++++
+++++
+++++
+++++
+++++
+++++
+++++

u omschreven afdruk op de linkerhand en pols van uw zoon kan derhalve wel door een slag met de wapenstok zijn toegebracht.

Dat uw zoon bij de confrontatie met de politie gewond is geraakt is - zoals gezegd - te betreuren, al wil ik daar aan toevoegen, dat het deelnemen aan een gewelddadige demonstratie altijd risico's met zich brengt.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

Ministerie van Binnenlandse Zaken

Postadres

Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

Telefoon 070 - 71 79 11
Telex 32109 biza nl

- De heer [REDACTED]
p/a Postbus [REDACTED]
's-HERTOGENBOSCH

Bijlagen	Uw brief	Ons nummer	Datum
-	-	- EA80/3540	- 24 december 1980
Onderwerp		Departementsonderdeel	
- Klacht over politie-optreden		- DGOOV/Pol/ABZ	

Ten vervolge op mijn brief van 20 maart j.l. bericht ik u, dat de Burgemeester van 's-Hertogenbosch mij thans de resultaten van het rijksrecherche-onderzoek naar de gang van zaken rond de ontruiming van het pand Kruisbroedershof 5 heeft toegezonden.

In dit rapport wordt aangegeven hoe de gebeurtenissen zich destijds hebben voltrokken. Daaruit blijkt, dat de politie heeft geprobeerd de ontruiming geweldloos te laten verlopen. Deze opzet zou - gezien de opstelling van de krakers, die het pand op eerste vordering verlieten - ook zeker zijn geslaagd, ware het niet dat de politie bij het te ontruimen pand stuitte op een groot aantal demonstranten, die reeds vóór het verschijnen van de politie de straat hadden opgebroken en met de aldus verkregen straatstenen de politie bestookten. Blijkens het rapport van de rijksrecherche noopte het gedrag van deze buitenstaanders de politie tot het uitvoeren van een charge.

Dat bij de schermutselingen aan zowel de zijde van de demonstranten als aan de zijde van de politie gewonden zijn gevallen, valt alleen maar te betreuren. Het rechtvaardigt niet een veroordeling van het politie-optreden, zeker niet waar uit het rapport van de rijksrecherche blijkt dat geweldstoepassing van de zijde van de politie is uitgelokt door de demonstranten. Met de conclusie in het rapport, dat in de onderhavige zaak niet is gebleken van foutief of onjuist optreden van de politie, kan ik mij dan ook geheel verenigen.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

Bezoekadres

Inlichtingen bij

Doorkiesnummer

Schedeldoekshaven 200
's-Gravenhage

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden

**20
1980**

Democratie en geweld

Rapporten
aan de Regering

Probleemanalyse naar aanleiding van de gebeurtenissen in
Amsterdam op 30 april 1980

WVVR

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid werd in voorlopige vorm ingesteld in 1972. Bij wet van 30 juni 1976 (Stb. 413) is de positie van de Raad definitief gerègeld. De zittingsperiode van de Raadsleden is vijf jaar; de huidige zittingsperiode loopt tot 31 december 1982.

Ingevolge de wet heeft de Raad tot taak:

1. ten behoeve van het regeringsbeleid wetenschappelijk gefundeerde informatie te verschaffen over ontwikkelingen die op langere termijn de samenleving kunnen beïnvloeden en daarbij tijdig te wijzen op tegenstrijdigheden en te verwachten knelpunten, probleemstellingen te formuleren ten aanzien van de grote beleidsvraagstukken, en beleidsalternatieven aan te geven;

2. een wetenschappelijk gefundeerd kader te ontwikkelen dat de Regering ten dienste staat voor het stellen van prioriteiten en het voeren van een samenhangend beleid;

3. ten aanzien van de werkzaamheden op het gebied van toekomstonderzoek en planning op lange termijn, zowel binnen als buiten de overheid, voorstellen te doen inzake het opheffen van structurele tekortkomingen, het bevorderen van bepaalde onderzoekingen en het verbeteren van communicatie en coördinatie.

De samenstelling van de Raad is:

Ir. Th. Quené, Voorzitter

Dr. J. Boldingh

Prof. dr. N. H. Douben

Prof. mr. M. Scheltema

Drs. H. A. van Stiphout

Dr. H. M. in 't Veld-Langeveld

Prof. dr. J. Volger

Prof. dr. ir. C. T. de Wit

Prof. dr. A. van der Zwan

Secretaris:

Dr. P. R. Baehr.

De WRR is gevestigd:

's-Gravenhage

Plein 1813, nr. 2

Telefoon 070-61 40 31

**20
1980**

Rapporten
aan de Regering

Democratie en geweld

Probleemanalyse naar aanleiding van de gebeurtenissen in
Amsterdam op 30 april 1980

Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage 1980

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

Postbus 20004
2500 EA 's-Gravenhage
Telefoon (070) 614031
Kantooradres: Plein 1813, nr. 2
's-Gravenhage

Aan de Minister-President
Minister van Algemene Zaken

Uw brief van	Datum	6 november 1980
Ons kenmerk 800512/PRB/cdv	Onderwerp	rapport "Democratie en geweld"

Hierbij doen wij U het rapport "Democratie en geweld" toekomen. Dit rapport bevat een probleemanalyse naar aanleiding van de gebeurtenissen in Amsterdam op 30 april 1980, zoals die door U is gevraagd. Dat verzoek is door de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie in hun desbetreffende brief van 13 juni 1980 aan de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer nader verwoord (Tweede Kamer, zitting 1979-1980, 16213 nr. 2).

Wij verzoeken U het rapport op de agenda van de Ministerraad te plaatsen.

De Voorzitter,
Ir. Th. Quené

De Secretaris,
Dr. P.R. Baehr

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	7
2. Gewelddadige ordeverstoringen; de kans op herhaling	9
3. Het probleem in zijn belangrijkste aspecten	11
4. De beantwoording van geweld	15
5. Politiek-bestuurlijke achtergronden	19
6. Sociale en culturele achtergronden van jeugdagressie	23
7. Het milieu van de grote stad	25
8. Samenvatting	27

1. INLEIDING

1.1. In hun verslag aan het parlement van de gebeurtenissen in Amsterdam op 30 april 1980¹ stellen de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie de vraag of er een verklaring te vinden is voor de explosie van agressie en geweld die op die dag heeft plaatsgevonden. Daarbij wijzen zij op de in brede kring levende veronderstelling, dat een zo massaal en gewelddadig optreden tegen de politie niet door incidentele factoren wordt teweeggebracht, maar dat daaraan meer fundamentele maatschappelijke oorzaken ten grondslag moeten liggen. Zij achten beraad in brede kring nodig over maatschappelijke achtergronden van de kennelijk in de samenleving in ruime mate aanwezige bronnen van geweld. Zij merken op dat het daarbij niet de bedoeling kan zijn alleen maar «na te kaarten» over 30 april; het gaat er ook om, te overwegen in hoeverre deze gebeurtenissen structureel zijn om aldus factoren op het spoor te komen die mogelijk in de toekomst tot een herhaling van zinloos en onaanvaardbaar gedrag zouden kunnen leiden.

Desgevraagd heeft de WRR zich bereid verklaard een bijdrage te leveren tot het op gang komen van het beraad door het opstellen van een probleemstelling. De Raad heeft deze bijdrage de vorm gegeven van een probleemanalyse. Zowel het beraad over als het onderzoek naar het karakter, de achtergronden en de preventie van de ongeregelde zaken kunnen bij een goede onderscheiding van de in het geding zijnde aspecten aan helderheid winnen. Hierbij dient te worden aangetekend, dat het probleem politieke aspecten heeft die door middel van analyse wellicht verhelderd kunnen worden, maar dat de Raad hiermee niet wil treden in politieke verantwoordelijkheden. Wel realiseert de Raad zich dat zijn probleemanalyse op normatieve uitgangspunten berust. Deze liggen in de handhaving van de democratische rechtsorde en de afwijzing van geweldpleging.

1.2. In dit rapport zal eerst worden stilgestaan bij de vraag of de ordeverstoringen van 30 april jl. in Amsterdam kunnen worden beschouwd als een incident, dan wel als een gebeurtenis met specifieke trekken in een zich mogelijk voortzettende reeks. De karakterisering van het vraagstuk wordt daarvoor sterk bepaald.

Vervolgens zullen de belangrijkste aspecten van het probleem worden aangegeven. Hierbij zullen tegen de achtergrond van een beschouwing over de functies van de rechtsorde en de marges die bij de handhaving daarvan worden aanvaard, enkele typen van geweld worden onderscheiden. Hierna worden enkele problemen in beschouwing genomen die zich bij de beantwoording van geweld voordoen.

Ten slotte wordt nader op de achtergronden van geweld ingegaan; hierbij wordt stilgestaan bij politiek-bestuurlijke achtergronden, sociale en culturele achtergronden en achtergronden gelegen in het milieu van de grote stad.

Met het maken van een probleemanalyse is de onderzoekbaarheid van het probleem nog niet gegeven. Voorts dient ook de vraag naar het nut van mogelijk onderzoek te worden gesteld. Naar de mening van de Raad en in overeenstemming met de overwegingen van de bewindslieden dienen de onderzoeksvorstellen beleidsrelevant te zijn. Daarmee wordt bedoeld dat de vraagstelling van het onderzoek wordt afgestemd op het verkrijgen van gegevens die voor de beleidsvorming nodig zijn. Dit beperkt de aanbevelingen voor onderzoek die de Raad uit de probleemanalyse laat voortvloeien. Daarmee wil hij uiteraard niet zeggen dat onderzoek, dat niet voor beleidsvorming onmiddellijk bruikbare informatie oplevert, overbodig zou zijn.

¹ Gebeurtenissen in Amsterdam op 30 april 1980, Tweede Kamer, zitting 1979-1980, 16 213, nr. 2.

2. GEWELDDADIGE ORDEVERSTORINGEN; DE KANS OP HERHALING

Geweldsuitbarstingen zijn geen uitzondering in de samenleving. Massamedia wekken vaak de indruk dat buiten Nederland geweld het leven beheerst. De beelden doen een gewenning ontstaan, waardoor een vluchtig gevoel van ontzetting en afschuw alweer verdwijnt met het wisselen van het televisiebeeld of het omslaan van de krantepagina. Maar bij een omvangrijke uitbarsting van gewelddadigheid in eigen land raakt men gealarmeerd. Terrecht? Als de geweldsuitbarsting te wijten is aan een ongelukkige, maar louter toevallige samenloop van omstandigheden is het een incident, betreurenswaardig maar niet dwingend tot vragen naar achterliggende oorzaken en toekomstige preventie. Er kunnen echter meer duurzame factoren in het spel zijn die de kans op herhaling vergroten. Het vooruitzicht op veelvuldige botsingen waarin geweld met toenemend geweld wordt beantwoord, roept dan de vraag op naar mogelijkheden tot het voorkomen van dergelijke escalaties.

Het is uitermate moeilijk om vast te stellen, zelfs na diepgaande studie – die de Raad niet heeft kunnen verrichten – in hoeverre op 30 april 1980 incidentele en meer duurzame factoren een rol speelden. Men kan wijzen op de samenloop van omstandigheden, waarin de «lastig-Amsterdamse» traditie, het kraken, afkeer van dit soort feestelijkheid, mogelijk elementen van anarchisme, langdurige en omvangrijke beveiligingsmaatregelen en het beperken van demonstratievrijheid elkaar versterkten.

Men kan er ook op wijzen dat de verhouding tussen krakers en politie in Amsterdam al sinds 1975 gekenmerkt wordt door grotere en kleinere botsingen en dat de geleidelijke accumulatie van incidenten een explosieve situatie deed ontstaan. Ook dan blijft de vraag bestaan of deze specifieke combinatie van oorzaken alleen verantwoordelijk is voor de ongeregelheden van 30 april 1980 dan wel een voedingsbodem vond in meer duurzame latente factoren. Een sluitend bewijs daarvoor is niet te geven. Aanwijzingen kunnen liggen in de aard, frequentie en verbreiding van ordeverstoringen. Ook elders kwamen ongeveer terzelfder tijd ongeregelheden voor, die in bepaalde, voor de conclusie relevante opzichten vergelijkbaar zijn met die in Amsterdam. Op deze punten zijn de ordeverstoringen van 30 april eveneens vergelijkbaar met de demonstratieve acties die zich sinds het midden van de jaren zestig regelmatig voordoen. Dit wordt met enkele voorbeelden toegelicht.

Bij de ordeverstoringen die zich elders in dezelfde periode voordeden, is te denken aan die elders in ons land op diezelfde dag, aan die in Bremen op 6 mei 1980 en die in Zürich in juni en september jl. Niet alleen naar omvang en gewelddadigheid zijn deze laatste twee vergelijkbaar, ook naar de aard van de motieven die naar voren worden gebracht is er een zekere overeenkomst. Manifestaties van waarden die delen van de bevolking als overleefd en schadelijk beschouwen, worden gebruikt als aanleiding tot verzet. Voorts wordt wat men ervaart als sociale ongelijkheid, tot inzet van acties gemaakt.

Wat het waardenaspect betreft zijn Bremen en Amsterdam vergelijkbaar. Traditionele symbolen van nationale eenheid en vaderlandsliefde zijn in diskrediet geraakt bij een deel van de bevolking. Het koningshuis en het koningschap staan niet buiten discussie en kritiek, hoewel Nederland weinig actieve ijveraaars voor een republiek heeft. Er is echter wel kritiek op wat men een niet meer in deze tijd passende pracht en praal acht, die men in schrille tegenstelling ziet staan tot huidige sociale problemen, zoals woningnood. Bovendien wordt irritatie gewekt door de voorzorg die sommige burgers in hun vrijheid van beweging belemmert. In Bremen bestond een tegenstelling tussen de met militair vertoon gepaard gaande eedsaflegging van recruten

en de anti-militaristische overtuiging van anderen. Aan de demonstraties namen overigens verschillende groeperingen deel die mogelijk ook verschillend gemotiveerd waren.

Zürich heeft met Amsterdam gemeen het verzet tegen sociale ongelijkheid, in dit geval zich uitend in een verschillend niveau van zorg voor de cultuur van de gevestigde burgerij en die van de jeugd.² Daar werd het besluit tot het restaureren van het operagebouw te baat genomen om te protesteren tegen het ontbreken van een reeds lang toegezegd jeugdcentrum in een situatie waarin nauwelijks jeugdcentra aanwezig zijn. In Amsterdam werden door de krakers harde acties aangekondigd om het falende huisvestingsbeleid van de gemeente aan de kaak te stellen.

De beweegredenen – verzet tegen als achterhaald beschouwde waarden en tegen sociale ongelijkheid – zijn al oud, maar sinds de jaren zestig uit het verzet zich in nieuwe vormen, die aanvankelijk niet of nauwelijks gewelddadig waren. Integendeel, Provo maakte er in zijn verzet tegen de gevestigde orde een punt van om door kleine wetsovertredingen het naar verhouding overdreven reageren van de politie aan de kaak te stellen.³

De laatste tijd is evenwel sprake van hardere acties en doen zich ordeverstoringen voor, waarin gewelddadige middelen worden gebruikt. Dat is niet begonnen op 30 april 1980. «30 april» verschilt van voorgaande ordeverstoringen in de massaliteit en in het gebruik van communicatiemiddelen die voordien aan de politie waren voorbehouden. Dat de gewelddadigheden op een nationale feestdag plaatsvonden, zal zeker bijgedragen hebben tot de indruk die zij maakten. Die indruk werd mogelijk nog versterkt door het terughoudend optreden van de politie die tegenover de gewelddadigheden de strategie van «beperking van geweldgebruik» toepaste.⁴

Op grond van deze ontwikkelingen sinds de jaren zestig in Nederland en van het voorkomen van parallelle verschijnselen in het buitenland lijkt het aannemelijk dat zodanige latente factoren aanwezig zijn, dat ook in de toekomst gewelddadige ordeverstoringen niet zijn uit te sluiten. Hiermee komt de handhaving van de democratische rechtsorde in het geding. Bovendien komen normen die gelden voor het gedrag van mens tot mens, onder spanning.

² Vergelijk ook de demonstraties bij de opening van het Muziekcentrum Vredenburg te Utrecht in 1978.

³ Commissie van Onderzoek Amsterdam. (1979), blz. 109.

⁴ Vgl. P. van Reenen, *Overheidsgeweld*, Alphen aan den Rijn, Samsom, 1979.

3. HET PROBLEEM IN ZIJN BELANGRIJKSTE ASPECTEN

3.1. De conclusie dat gewelddadige ordeverstoringen in de toekomst niet zijn uit te sluiten, leidt tot de vraag hoe daarop moet worden gereageerd. Is daarvoor een strategie te ontwikkelen, zowel in de zin van beïnvloeding van de maatschappelijke achtergronden van die ordeverstoringen als in de directe zin van acute geweldbeheersing?

Op de laatste vraag kan de Raad maar ten dele ingaan. In een concreet geval van ordeverstoring zijn, behalve de genoemde normatieve uitgangspunten, ook politieke en opportuniteitsoverwegingen mede bepalend voor de gedragslijn van de overheid. De politiek speelt een rol voor zover politieke stromingen uiteenlopende opvattingen hebben over vrijheid en orde. Ook kan een verschil in tolerantie tussen politieke stromingen en partijen grond vinden in de mate waarin men aan de ordeverstoring een signaal-karakter toekent. Opportuniteitsoverwegingen betreffen de wenselijkheid escalatie te voorkomen en een beleid te voeren dat de situatie niet forceert. Dit vraagstuk van afweging ter vaststelling van de grenzen van de tolerantie kan de Raad slechts in algemene zin behandelen (paragraaf 4). In overeenstemming met de hem gestelde vraag zal de Raad specifiek aandacht besteden aan de maatschappelijke achtergronden (paragraaf 5, 6 en 7). In de voorliggende paragraaf wordt eerst een overzicht gegeven van de relevante aspecten van het probleem.

In paragraaf 1 is de handhaving van de democratische rechtsorde als uitgangspunt gesteld. Dit uitgangspunt vergt nadere overweging.

De rechtsorde kan men niet zinvol benaderen vanuit een uitsluitend formeel standpunt. Voor de burgers is er een marge gegroeid voor wetsovertreding als aanvaard middel om

- wijziging in de rechtstoepassing te bewerkstelligen in geval van sterk gewijzigde omstandigheden en opvattingen;
- maatschappelijke wantoestanden aan de kaak te stellen, waarin wet en bestuurlijke procedures niet doeltreffend voorzien.

Hier gaat het dus om situaties waarin rechtsregels en rechtsgevoel van grote groepen burgers niet met elkaar in overeenstemming zijn.

Voor de autoriteiten, belast met handhaving van de rechtsorde, bestaat er van oudsher ook een marge. Zij hanteren het beginsel van de opportuniteit. Dit betekent dat niet een formeel begrip rechtsorde wordt gehanteerd, dat geacht wordt direct uit wettelijke voorschriften voort te vloeien, maar dat steeds in concrete situaties wordt bepaald of de rechtsorde het best kan worden gediend door optreden van de overheid of juist niet. Dit komt onder meer tot uitdrukking bij de vervolging van strafbare feiten. Ook bij de handhaving van de openbare orde – dat wil zeggen de handhaving van veiligheid, orde en rust – beschikt de overheid over discretionaire beleidsruimte die haar in staat stelt tot een afweging te komen van onderling tot op zekere hoogte tegenstrijdige normen.

Het bestaan van marges bij de naleving en handhaving van de rechtsorde is evident, zozeer zelfs dat hier in sommige gevallen van een bestaande praktijk gesproken kan worden. Overtreding van de wet als vorm van burgerlijke ongehoorzaamheid is in de rechtsfilosofie en -sociologie onderwerp van studie geworden, waarbij het begrip is gedefinieerd en er pogingen zijn gedaan om de ongehoorzaamheid aan een eigen gedragscode te onderwerpen.⁵ Burgerlijke ongehoorzaamheid heeft betrekking op wat als fundamenteel onrecht wordt ervaren. De burger overtreedt regels op grond van de morele overtuiging dat zij niet stroken met wat rechtvaardig is.

⁵ C. J. M. Schuyt, *Recht, orde en burgerlijke ongehoorzaamheid*, Rotterdam; Universitaire Pers 1972, blz. 303 e.v.

Hij hanteert een politiek protestmiddel tegen wat hij voelt als een ordeverstoring van bovenaf. De ongehoorzame burger handelt dan ook openlijk, in tegenstelling tot de misdadiger, omdat hij de aandacht van de overheid wil vestigen op wat zijns inziens een misstand is. De ongehoorzame burger onderscheidt zich ook van de revolutionair, omdat hij zich slechts verzet tegen bepaalde wetten. Hij erkent het heersende gezag en het rechtssysteem, maar keert zich tegen een onderdeel. Hij heeft ook de bereidheid bij zijn overtreding rekening te houden met anderen en geen gewelddadige middelen aan te wenden. Hij schuwt de vervolging niet, maar ziet hierin een middel om zijn protest onder de publieke aandacht te brengen.

Buitenparlementaire acties van deze aard zijn een verschijnsel geworden dat weliswaar onwettig kan zijn, maar waaraan een positieve, signalerende functie niet wordt ontzegd.⁶ Zij dragen bij tot de bijstelling van de juridische werkelijkheid, die niet altijd samenvalt met de ontwikkeling van de maatschappelijke werkelijkheid. Het feit dat maatschappelijke tegenstellingen zich manifesteren in conflicten en buitenparlementaire actie – als gevolg van de toegenomen pluriformiteit, de toegenomen weerbaarheid en de toegenomen uitingsmogelijkheden wellicht meer dan voorheen – moet op zich zelf positief beoordeeld worden.

Niet alleen aan de kant van de burgers zijn er marges, ook aan die van de overheid. De weging van wat uit een oogpunt van rechtshandhaving noodzakelijk en uitvoerbaar is wordt immers mede onderworpen aan politieke wils- en meningsvorming. Zo is het niet ongewoon dat burgemeesters – in wier handen de alleenverantwoordelijkheid voor de openbare orde ligt – zich in ingewikkelde situaties verstaan met het seniorenconvent of de commissie openbare orde uit de gemeenteraad om zich te oriënteren over mogelijke effecten op de publieke opinie van rechtshandvend optreden. Ook in dergelijke afwegingen uit zich het levende karakter van de rechtsorde.

3.2. Het vraagstuk van de handhaving van de rechtsorde is onder invloed van recente ongeregelheden in een stroomversnelling geraakt, waarbij juist de marges, zowel aan de zijde van de burgers als van de overheid in het geding zijn.

De rechtsorde met inbegrip van de aangegeven tolerantie marges vervult een aantal functies. Zij verleent het maatschappelijk verkeer de zekerheid en voorspelbaarheid zonder welke de maatschappij niet kan functioneren. Daarnaast regelt zij de verhouding tussen burgers onderling en tussen burgers en overheid met het doel tot een rechtvaardig geachte samenleving te komen. Tegen deze achtergrond is het in een gecompliceerde samenleving als de onze niet eenvoudig bepaalde acties, zoals het kraken van huizen, onduidelijk te waarderen. Aan de ene kant worden zij gezien als een reactie tegen langdurige leegstand, speculatie, niet in te lossen beloften van de overheid over woonvoorzieningen voor jongeren, aan de andere kant als een aantasting van een rechtvaardige woningdistributie, van ongestoord genot van eigendom en van zekerheid en voorspelbaarheid in het maatschappelijk verkeer, waardoor de woningproductie en woningmarkt gaan stagneren. Wat is onder die omstandigheden een goed beleid? Noch het primair stellen van de bescherming van gevestigde belangen, noch een gemakkelijk toegeven aan druk van directe acties is daarvoor een waarborg. Een afweziging is nodig waarin alle boven omschreven functies van de rechtsorde hun plaats krijgen. Ontbreekt een dergelijke afweging, dan schaadt dat de rechtsorde.

De rechtsorde wordt ook geschaad door het bestaan van groepen die zich buiten die orde stellen. Hun gedrag heeft bovendien, naar de ervaring leert, snel escalerende effecten. Dat geldt zowel in directe zin, omdat de eigen richting door de benadeelden met gelijke munt wordt betaald, als in indirecte zin omdat het middel door andere groepen voor andere doelen wordt overgenomen.

⁶ Vgl. desbetreffende uitspraak van de minister van Justitie, Handelingen Tweede Kamer, zitting 1973-1974, blz. 3700.

Ten slotte wordt de rechtsorde ook aangetast door groepen en personen, die deze tot de grens toe uitbuiten voor het behalen van eigen financieel gewin, hoewel zij formeel wel binnen die orde blijven. Ook hiervan zijn escaleerende effecten te verwachten die eveneens in de directe en indirecte sfeer liggen.

3.3. Om vat te krijgen op de achtergronden van die inbreuken op de rechtsorde, die gewelddadigheid inhouden, wordt een onderscheid gemaakt naar typen van geweld. Het is een analytisch onderscheid; in de feitelijke situatie van een ordeverstoring zullen de grenzen tussen de geweldstypen niet precies te trekken zijn. Het criterium ligt in de bedoeling van de geweldplegers, waarbij zowel verwezen wordt naar hun positie ten opzichte van de rechtsorde als naar de factoren die hierop van invloed kunnen zijn. De Raad beperkt zich tot vier typen, die tot de ongeregeldheden van 30 april 1980 kunnen hebben bijgedragen.

Ten eerste is er het geweld van de buiten haar grenzen getreden burgerlijke ongehoorzaamheid. Deze ongehoorzaamheid werd oorspronkelijk gezien als een nieuwe vorm van protest in een democratie die door het moderne bestuur ongevoelig is geworden voor traditionele vormen van protest (petitie, demonstraties). Daarvan werd gehoopt dat haar betekenis zou liggen in de vervangingswaarde voor politiek geweld.⁷ Deze hoop is niet bewaarheid. Ook al is het geweldloze protest verre in de meerderheid, toch is ongehoorzaamheid soms uitgelopen in geweld.

Mogelijk hebben ook de reacties van de samenleving op burgerlijke ongehoorzaamheid daartoe bijgedragen. Er is zeker begrip getoond, maar was dat ook een begrip dat bijdroeg tot de effectiviteit van het middel, met andere woorden is er in plaats van een vage sympathie met de doelen van de actievoerders ook voldoende antwoord gegeven? De overheid heeft zich tamelijk passief gedragen, ten hoogste enige ruimte voor deze acties geschapen. Hiermee heeft zij de angel uit de burgerlijke ongehoorzaamheid getrokken en zo onbedoeld de weg vrijgemaakt voor hardere acties om reacties uit te lokken.

Dat burgerlijke ongehoorzaamheid niet de functie heeft gehad die men hoopte dat zij zou vervullen – vervanging van politiek geweld – kan men betreuren, daarmee blijft de vraag open naar de achtergronden van de protestbehoefte. Dit is een reden om ook deze in de probleemstelling te betrekken en in dat kader tevens de positie van de overheid ten opzichte van burgerlijke ongehoorzaamheid opnieuw te overwegen. Dit gebeurt in paragraaf 5.

In de tweede plaats is er ook gewelddadigheid bedreven omwille van de gewelddadigheid, althans niet vanuit enig duidelijk motief dat daarbuiten ligt. Dat geweld is hinderlijk vanuit een oogpunt van openbare orde, maar betekent geen principiële afwijzing van de rechtsorde. Het is niet bekend welk deel van de ordeverstoorders bij de ongeregeldheden van 30 april jl. tot deze categorie van geweldplegers behoorden, maar het is wel waarschijnlijk dat zij erbij geweest zijn. Gewelddadige ongeregeldheden bij en na voetbalwedstrijden, tussen bevolkingsgroepen, en dergelijke – waar voornamelijk jongeren bij betrokken zijn –, worden in toenemende mate als probleem ervaren. Aan deze vormen van geweldpleging liggen motieven en houdingen ten grondslag die met uiteenlopende sociale en culturele factoren kunnen samenhangen (zie paragraaf 6).

Ten derde is er het harde geweld van hen die er om politieke motieven op uit zijn de rechtsorde omver te werpen; doel is hierbij ook het uitlokken van hard geweld van de overheid. Hierbij tracht men zich ook te bedienen van de beide vorige vormen van geweld om aldus een zo groot mogelijke escalatie te bereiken. Het komt de Raad voor dat dit soort geweld in Nederland tot nu toe van zeer geringe betekenis is. De Raad is echter niet in een positie om te kunnen beoordelen in hoeverre het toch noodzakelijk is nader onderzoek te

⁷ C. J. M. Schuyt, op. cit. blz. 307.

doen naar een eventueel aandeel van een dergelijke groep in de ongeregelheden van 30 april 1980. Dit is vooral een zaak van binnenlandse veiligheid. Het ligt niet op de weg van de Raad hierop uitvoerig in te gaan, maar in paragraaf 4.1. zal het risico van escalatie in deze richting wel in de beschouwing worden betrokken.

Ten vierde is er het – soms onbedoelde – geweld dat zijn oorzaken vindt in de dynamiek van de situatie die met een ordeverstoring is ontstaan. Naar specifieke voorwaarden waaronder verstoringen van de openbare orde tot geweld leiden is onderzoek gedaan.⁸ Hieruit blijkt bij voorbeeld dat gebeurtenissen waarbij veel geweld wordt gebruikt, vaak worden voorafgegaan door minder belangrijke incidenten, die de basis vormen van geruchten, slechte of verbroken communicatie tussen de strijdende groepen en toenemend onbegrip. Ook is gebleken, dat het gebruik van geweld, de grenzen en het soort geweld aan eigen normen onderhevig kan zijn en volgens deze normen op een bepaald moment voorgeschreven kan worden. De normen zijn ontstaan in een reeks geweldsincidenten. Onder dergelijke condities zal preventie van verder geweld bevorderd worden door het bestrijden van het geweld zodra dit voorkomt en het niet uitoefenen van overheidsgeweld als dat niet strikt noodzakelijk is. Deze en dergelijke verschijnselen lijken ook het verloop van diverse Amsterdamse ordeverstoringen te hebben beïnvloed. Waarnemers hebben gewezen op de verbroken communicatie tussen groepen burgers en de politie en op de wederzijdse negatieve beeldvorming; op de soms niet goed verlopende communicatie tussen het uitvoerende en het leidinggevende niveau van het politie-apparaat; op het gevoel van onveiligheid dat het – mogelijk noodzakelijk – gebruik van een grote politiemacht oproept.

Te denken valt verder aan de werking die op actievoerders uitgaat van het feit dat men «nieuws» is. De vraag is of de grote aandacht van de media voor ordeverstoringen, onbedoeld, zulke ordeverstoringen bevordert. De kans hierop zou in het bijzonder aanwezig kunnen zijn bij de synchrone televisierapportage. Het «in beeld» komen wordt dan een doel op zich zelf.

Het geweld zoals dat zich in een concrete situatie voordoet, is in de regel een resultaat van verscheidene typen van geweldpleging. Als zodanig vergt het een directe reactie van de overheid. Het vraagstuk waarvoor de overheid zich hiermee geplaatst ziet, wordt nu eerst beschouwd.

⁸ Vgl. J. R. Feagin and H. Hahn, *Ghetto Revolts: The Politics of Violence in American Cities*, New York/Londen, MacMillan, 1973.

4. DE BEANTWOORDING VAN GEWELD

4.1. In een probleemanalyse als deze zijn over de beantwoording van geweld slechts in beperkte mate algemene overwegingen te geven. Daarom past de WRR op dit punt terughoudendheid.

Algemene overwegingen betreffen om te beginnen de principiële normstelling. Als uitgangspunten gelden in het algemeen, en ook in het Amsterdamse geval, de handhaving van de democratische rechtsorde en de afwijzing van geweldpleging. Ook als men deze – evenals de Raad – kiest, is de tolerantiegrens in de concrete bestuurspraktijk nog niet zonder meer bepaald. In de eerste plaats hangt dit samen met het feit dat het oordeel over de mate van aantasting van die normen mede afhankelijk is van politieke appreciaties. Voorts kan men in een gegeven situatie niet voorbijzien aan tal van tactische en psychologische overwegingen. Zo ontstaat een feitelijk optreden dat, zoals Amsterdam laat zien, een scala van mogelijkheden omvat.

Bij de bepaling van het beleid op langere termijn vragen in elk geval de volgende elementen afweging:

- bij een te grote terughoudendheid tegenover geweldplegingen dreigt het gevaar dat door ordeverstoorders in de toekomst op die zelfde terughoudendheid wordt gerekend, met het gevolg dat de problemen alleen maar toenemen;

- bij een te repressief beleid dreigt het gevaar dat ook gerechtvaardigde protesten niet meer als zodanig worden gezien. Dit kan tot een onnodige verharding van tegenstellingen leiden.

Een dergelijke verharding is ongewenst. Hierdoor kunnen namelijk de actievoerende minderheid en haar achterban in een te geïsoleerde positie komen te verkeren, waaruit zelfs desperadobewegingen kunnen voortkomen. Ook loopt een overheid die daadwerkelijk iedere ordeverstoring zou willen tegengaan, het gevaar tot een vergaande beperking van de persoonlijke vrijheid te komen.

Bij de afweging zullen voorts de opvattingen in de samenleving een rol moeten spelen. Dit is niet eenvoudig vooral omdat deze zeer snel kunnen veranderen. Zo kan de publieke opinie door haar tolerantie burgerlijke ongehoorzaamheid voeden en doen escaleren tot geweld, maar na de geweldpleging ook gemakkelijk komen tot verwerping van iedere burgerlijke ongehoorzaamheid. Anderzijds kan ook de samenleving als geheel leren van ordeverstoringen. Zo kunnen zowel actievoerders als het publiek door de ervaring van niet gewild geweld op grote schaal meer oog krijgen voor de risico's die in dit opzicht bestaan.

Ten slotte zal in de afweging ook de reactie van het apparaat dat belast is met de handhaving van de openbare orde een zekere rol moeten spelen. Zijn dienstbaarheid en afstandelijkheid ten opzichte van de beleidskeuzen van het bevoegde gezag zijn wezenlijk, maar juist daarom moet er aandacht zijn voor de vraag of het personeel die kwaliteiten ook menselijkerwijze kan opbrengen.

4.2. Met inachtneming van dergelijke overwegingen zal de overheid onder gegeven omstandigheden moeten kiezen en een beleid moeten voeren. Waar burgerlijke ongehoorzaamheid de grenzen van zelfbeheersing en geweldloosheid overschrijdt, zal de overheid moeten optreden en tot vervolging over moeten gaan. Dit is mede gewenst, om serieus protest voldoende tot zijn recht te doen komen. De aard van het protesterend optreden zal bij de vervolging van betekenis zijn. De volgende factoren zijn daarbij van belang:

- de mate waarin voorzorgen zijn genomen om geweld te vermijden;

- de zorgvuldigheid die is betracht om rechten van anderen zoveel mogelijk te ontzien;
- de evenredigheid die bestaat tussen het gebruikte middel en het beoogde doel;
- de mate waarin andere - niet met de wet strijdige - wegen aanwezig zijn om het beoogde doel te bereiken.

Indien door middel van vervolging aldus een gedragscode ontstaat, kan dit ertoe bijdragen dat gewelddadigheden bij acties worden voorkomen. Ook de overheid wordt er dan toe gedwongen zich af te vragen in hoeverre zij zelf voldoende mogelijkheden heeft geboden om op wettige wijze uiting te geven aan de bezorgdheid van de protesterenden.

4.3. De belangrijkste beleidsbeslissing waarvoor de overheid uit hoofde van de handhaving van de rechtsorde gesteld wordt, vergt antwoord op een complex afwegingsvraagstuk, dat hiervoor in hoofdlijnen is geschetst. Voor de techniek van die afweging zou aansluiting gezocht kunnen worden bij bestaande methoden van risico-analyse, waarbij de in het spel zijnde factoren systematisch in kaart worden gebracht en zoveel mogelijk worden gewogen en getoetst op hun beheersbaarheid.

De afweging wordt echter bemoeilijkt door de heterogeniteit van de groepen actievoerders en door de snelheid waarmee de patronen van actie en reactie veranderen. Hierdoor is het niet mogelijk een vaste strategie te ontwerpen, ten hoogste een aantal grove scenario's.

4.4. Voor een doeltreffende beantwoording van geweld zijn institutionele voorzieningen van belang. De Raad heeft de indruk dat op het terrein van de verdeling van verantwoordelijkheid en bevoegdheid nog onderwerpen liggen voor studie en beraad om tot duidelijker gedragslijnen te komen. Deze betreffen onder andere de rol van de minister van Binnenlandse Zaken en van Justitie, Commissaris der Koningin en burgemeester en de taakverdeling tussen burgemeester, hoofdcommissaris en openbaar ministerie. Voorts blijken in concrete situaties soms ook het college van burgemeester en wethouders en (leden van) de gemeenteraad een zekere rol te spelen.

Materieel constateert de Raad uiteenlopende opvattingen over de wenselijkheid, om aan de burgemeester in bijzondere gevallen van hogerhand aanwijzingen te kunnen geven over de handhaving van de openbare orde. Die uiteenlopende opvattingen betreffen niet alleen de mogelijkheid van afbakening van die bijzondere gevallen, maar ook de consequenties van een eventuele nieuwe regeling voor centralisatie en decentralisatie in het algemeen (vgl. ook het ontwerp van een nieuwe Politiewet, 's-Gravenhage 1980, hoofdstuk VII, het bevoegde gezag). Andere problemen betreffen de verdeling van verantwoordelijkheid tussen de burgemeester en het openbaar ministerie in die gevallen waarin de handhaving van de openbare orde en de opsporing van strafbare feiten met elkaar vervlochten zijn en in het - in hun hoedanigheid - optreden van leden van de gemeenteraad als verstoring van de openbare orde eenmaal een feit is.

Het beleid ter zake van de handhaving van de openbare orde vindt grotendeels op gemeentelijk niveau plaats. In de feitelijke beleidsvoering worden als gevolg hiervan afwegingen gemaakt en beslissingen getroffen waarvan de voorbeeldwerking en normerende invloed elders in het land groot kunnen zijn. Toch kunnen alle relevante aspecten en gevolgen niet worden meegewogen, omdat deze zich onttrekken aan de waarneming en verantwoordelijkheid van de plaatselijke autoriteiten. Om aan deze bezwaren tegemoet te komen zou gedacht kunnen worden aan versterking van de coördinatie op een centraal punt. Bij de afweging van de wenselijkheid daarvan moeten ook algemene overwegingen met betrekking tot de handhaving van de decentralisatie worden betrokken.

Gezien de complexiteit van het vraagstuk van de ordehandhaving en gezien ook de betekenis van (in paragraaf 5 en 6 te behandelen) achtergrondfactoren, zal het beleid tot op grote hoogte in onzekerheid moeten worden gevoerd. Wetenschappelijk onderzoek kan die onzekerheid slechts in beperkte mate verminderen.

Twee vormen van ondersteuning zijn echter mogelijk: evaluerend onderzoek en advisering. In op continue leest geschoeid beleidsondersteunend onderzoek worden de effecten van het overheidsoptreden bij ordeverstoringen systematisch in kaart gebracht en wordt dit optreden geëvalueerd. Daarbij kunnen ook ervaringen in andere landen worden betrokken. Mede op grond van de gegevens die dit – te publiceren – onderzoek oplevert, kan advies worden gegeven aan lagere overheden, die daaraan behoefte hebben. De Raad beveelt aan dit onderzoek onder te brengen in een bestaande, onafhankelijke instelling, die werkzaam is op dit terrein. De adviesfunctie zal met grote inventiviteit moeten worden uitgeoefend en een gevarieerd scala van maatregelen moeten overwegen. Daarbij zal gedeeltelijk alleen proefondervindelijk te werk gegaan kunnen worden. Het beslissen zal ook met achtergrondfactoren rekening moeten houden, en wel zo dat van daaruit ideeën aangedragen worden over de beste wijze van optreden. Daarbij zou met name ook aandacht gegeven moeten worden aan de preventie van geweld. De Raad beveelt aan deze adviesfunctie – die uiteraard onderworpen is aan parlementaire controle – te doen vervullen door een kleine wellicht wisselende groep van personen die hiertoe van tijd tot tijd samenkomen.

5. POLITIEK-BESTUURLIJKE ACHTERGRONDEN

5.1. Veel discussies na de 30e april en ook de adviesaanvraag van de regering zelf cirkelen om of berusten op de – soms onuitgesproken – overweging, dat de ongerechtigdheden van de 30e april hun voedingsbodem hadden in een gerechtvaardigde verontwaardiging over tekortkomingen in de samenleving. Zouden dergelijke gevoelens niet bestaan, dan zou de verlegenheid met de situatie niet zo groot zijn, zou men minder zoeken naar «diepere» oorzaken en zou men zich niet bekommeren om begrip, maar uitsluitend om bestrijding. Kennelijk wordt in brede kring het geweld als onaanvaardbaar gezien, maar acht men zich met dit oordeel niet ontslagen van de plicht de gronden van de verontwaardiging ook tot onderwerp van studie te maken.

In dit verband acht de Raad het allereerst van belang stil te staan bij de in het geding zijnde politieke besluitvorming.

5.2. Plaatst men de acties in het licht van een protest tegen falend overheidsbeleid, dan is dat in het Amsterdamse geval vooral protest tegen het gevoerde huisvestingsbeleid.

✓ Toch meent de Raad dat het niet zinvol is dit beleidsterrein in de context van de ordeverstoringen uitvoerig aan de orde te stellen; het heeft zijn eigen gronden en moet op eigen merites worden gezien en niet onder de druk van de gebeurtenissen van 30 april jl. Deze gebeurtenissen zijn wel een uitdrukking van de verhouding overheid–burger, maar men mag de zaak niet omdraaien door die verhouding te gaan zien door het perspectief van 30 april. Eventuele beleidsombuigingen moeten tot stand komen als daardoor het beleid wordt verbeterd, niet omdat daarmee tegemoet wordt gekomen aan verlangens van groepen die deze trachten af te dwingen door zich buiten de rechtsorde te plaatsen.

Wel is er aanleiding, in het concrete geval van de volkshuisvesting stil te staan bij de vraag, of het ter zake gevoerde beleid niet te grote spanningen oproept onder de bevolking. De combinatie van het in 1971 tot op zekere hoogte gelegitimeerde kraken⁹, de woningnood, de leegstand, de speculatie, de belofte van jongerenhuisvesting en het nog in 1980 ontbreken van een leegstandwet roept onmisbaar grote spanningen op. Het beheersen van die gespannen situatie is een zelfstandige factor, die in de besluitvorming op alle niveaus in de afwegingen moet worden betrokken. Dat gold hier bij de volkshuisvesting, maar de gebeurtenissen kunnen aanleiding zijn ook op andere beleidsterreinen na te gaan of zich daar soortgelijke combinaties van omstandigheden voordoen. Overigens hebben oppositionele acties niet alle vergelijkbare achtergronden. Hoe moeilijk ook om uit te maken, de overheid zal zich toch af moeten vragen, of motieven van de opposanten liggen in ongerustheid over grote maatschappelijke belangen, verontwaardiging over algemene misstanden, onnodige beperking van vrijheid, ongerechtvaardigde achterstelling bij andere bevolkingsgroepen of in voordringen van een deelbelang dat zich juist ten koste van een rechtvaardige verdeling poogt door te zetten. Daarbij zal men ook zorgvuldig na moeten gaan welke legitimering de groepen zelf hanteren, zowel verbaal als feitelijk. Hier liggen bij uitstek politieke keuzemomenten in de wijze waarop men de acties opvat. Het probleem is dat van dezelfde overheid zowel wordt gevraagd de gevestigde orde te handhaven als emancipatoire bewegingen met begrip tegemoet te treden.

Ten slotte is van belang, dat het door de economische recessie van lange duur op diverse terreinen eenvoudig onmogelijk zal zijn aan veel nieuwe verlangens tegemoet te komen of zelfs oude beloften te honoreren. In hoe-

⁹ Arrest Hoge Raad van 2 februari 1971. Publicatie in *Nederlandse Jurisprudentie* 1971, nr. 385.

verre de verworvenheden van de verzorgingsstaat in die situatie volledig intact kunnen blijven, is mede afhankelijk van ter zake te maken politieke keuzen. Deze kunnen er toe leiden, dat de burgers hun eisen aan de verzorgingsstaat moeten matigen. Zou dat niet gebeuren dan zou dat in de toekomst tot een grimmiger klimaat kunnen leiden.

5.3. De vraag kan voorts worden gesteld, of tot de politiek-bestuurlijke achtergronden van 30 april jl. ook onvrede met de huidige democratische besluitvorming als zodanig moet worden gerekend. Indien niet het vertrouwen bestaat dat de besluitvorming op goede en democratische wijze plaatsvindt, waarbij alle betrokken belangen op evenwichtige wijze worden afgewogen, dan zal eerder het gevoel bestaan, dat men zich tegen het resultaat van die afweging mag of zelfs moet verzetten. Het verzet richt zich dan niet tegen het feitelijke resultaat – bij voorbeeld de woonruimteverdeling – maar tegen de wijze van totstandkoming die dat resultaat onvoldoende legitimeert.

In de eerste plaats kan men oorzaken van problemen rond de besluitvorming zoeken in de toegenomen rol van de overheid. De uitgebouwde verzorgingsstaat heeft het beeld opgeroepen dat de overheid in vergaande mate verantwoordelijk is voor de welvaart en het welzijn van de burgers. Tekortkomingen in de samenleving, onevenwichtigheden in de verdeling van welvaart en welzijn, ja welhaast iedere maatschappelijke misstand wordt aan de overheid verweten, zowel door de burgers als door hun politieke vertegenwoordigers. Dit moet wel de indruk van een falend beleid wekken. Daarbij komt dat de omvangrijke en steeds ingewikkelder wordende taak van de overheid tot een groot en onoverzichtelijk bestuursapparaat en tot ingewikkelde besluitvormingsprocedures leidt. Het vervreemdend effect dat daarvan uitgaat kan het vertrouwen in de overheid – zowel in de uitvoerende macht als in de parlementaire representatieve democratie – verzwakken.

Aan de zijde van de burger is er in toenemende mate de neiging om de eigen overtuiging of de eigen betrokkenheid bij een bepaald probleem (woningnood, kernenergie, milieu) als een sterkere norm te laten gelden dan de bestaande democratisch vastgestelde regels. In positieve zin betekent dat, dat men zelf – individueel of in kleine groep – de oplossing tracht te bewerkstelligen die men juist acht, in negatieve zin dat men een recht van veto eist of uitoefent ten aanzien van onjuist geachte oplossingen. Het feit, dat de wet, de democratische meerderheid of de vastgelegde procedure zich daartegen verzet wordt in vergelijking met de eigen overtuiging, en in sommige gevallen met de notie dat het eigen bestaan en dat van de wereld in het geding is, gezien als een te bleke formaliteit.

In diverse instituties (gezin, school, verenigingsleven, kerk, werkorganisatie) wint de praktijk veld, dat aan de individuele waardering of eigen overtuiging evenveel of zelfs meer gewicht toekomt als aan de doeltreffendheid, stabiliteit of continuïteit van de institutie. Dat roept een klimaat op, waarin men dezelfde mogelijkheden in het staatkundig leven eist.

Van belang is voorts het discutabeler worden van de notie van het 'algemeen belang'. De mogelijkheid van optimalisering van beleid wordt ten principale aangevochten: wat beleid is of kan worden, wordt vooral afhankelijk gedacht van machtsverhoudingen. In dit denken acht men het bereiken of bestrijden van macht het enige dat overblijft.

De Raad acht het van belang, dat ook deze ontwikkelingen c.q. dit ideeëncomplex in studie en beraad wordt genomen. In de eerste plaats betekent dit verscherping van de aandacht voor de wijze waarop het beleid tot stand komt. Ofschoon op diverse terreinen inmiddels meer dan tien jaar ervaring is opgedaan met inspraak en democratisering liggen er op dit terrein nog problemen, die nadere studie vergen. Men ziet dit in de discussie over planning. Moet planning «doelzoekend» zijn en ter wille van een open discussie met de bevolking geen aanvankelijke beleidskeuze van de overheid doen? Of moet planning beginnen met de vermelding van ondubbelzinnige beleidsvoornemens en een duidelijke uitleg van de marges alvorens met de inspraakprocedures wordt begonnen? Welke vorm van planning en besluitvorming ook wordt gekozen, het is een minimum-vereiste dat duidelijkheid bestaat over de fase van besluitvorming die aan de orde is en over het type

van besluit dat in die fase moet worden genomen. Naast bezinning over de wijze waarop beleidsvoornemens worden gepresenteerd is verbetering van de organisatie van de besluitvorming gewenst. Dat wordt ingezien, getuige bij voorbeeld recente maatregelen op het punt van openbaarheid, ombudsman en inspraak, voornemens met betrekking tot de decentralisatie en studies omtrent wetgeving, planning en herstructurering van de rijksdienst.

Tegen de achtergrond van de hiervoor uiteengezette problematiek is echter meer nodig. De Raad beveelt aan het bestaande onderzoek ten minste aan te vullen met onderzoek vanuit de hiervoor uiteengezette invalshoek. Hierbij zal men moeten nagaan, in hoeverre in het democratische besluitvormingsproces eigen initiatief en zelfverwerkelijking beter tot hun recht kunnen komen. In een dergelijk onderzoek zou onder meer moeten worden nagegaan welke relaties van samenwerking of conflict tussen de overheid en groepen burgers min of meer buiten de geldende regelingen om ontstaan of verdwijnen. Men kan hier denken aan de relatie tussen de overheid en krakers of andere actiegroepen, zoals die in sommige steden tot ontwikkeling komen. Dergelijk onderzoek kan misschien op langere termijn bijdragen aan het vinden van nieuwe vormen voor de besluitvorming. Bovendien kan het inzicht bieden in de vraag, hoe de behoefte aan eigen initiatief en zelfverwerkelijking, zoals die zich uit in het creëren van eigen oplossingen, zich verhoudt tot de sociale verantwoordelijkheid, waarop dan immers een grotere wissel moet worden getrokken.

Op sommige beleidsterreinen, bij voorbeeld bij de stadsvernieuwing in een aantal steden, zijn daarvoor zekere vormen gevonden.¹⁰ Hierbij is bij voorbeeld gebleken, dat een grotere materiële beleidsvrijheid van bewonersgroepen en van daarmee samenwerkende ambtenaren mogelijk is, mits de uitbreiding van de discretionaire bevoegdheid van deze ambtenaren gepaard gaat met een zeer scherpe bewaking van beginselen van behoorlijk bestuur. Voorts zal men moeten nagaan, of bij de besluitvorming in het algemeen en zeker op gevoelige terreinen als milieu, kernenergie, kernbepapening enzovoort ook voldoende aandacht is besteed aan een expliciete weging van de diverse in het geding gebrachte argumenten. De toelichting op beleidsvoornemens en wetsontwerpen rechtvaardigt vaak wel de door de overheid gemaakte keuzen, maar analyseert de alternatieven niet of nauwelijks. Ook hier zijn wellicht verbeteringen in het besluitvormingsproces mogelijk.

Het kan een teken aan de wand zijn dat burgers die verontrust zijn over bepaalde beleidsbeslissingen naar het middel van de burgerlijke ongehoorzaamheid grijpen. Immers, het bewust en openlijk overtreden van een wetsbepaling wordt gewoonlijk als middel gebruikt om de aandacht op een misstand te vestigen indien andere, legale wegen om dat zelfde te doen niet openstaan of zijn uitgeput. Wetsovertreding is in beginsel in ons rechtsstelsel niet de goede weg om wijzigingen in het recht te bereiken, want een proces voor de strafrechter, dat dan in beginsel moet volgen, geeft aan de protesterenden slechts de mogelijkheid om hun bezwaren bij de rechter te deponeren.

Dit is echter het verkeerde adres, omdat de rechter maar in zeer beperkte mate het recht kan veranderen of beleidsbeslissingen kan beïnvloeden. Wat de rechter wel kan doen is bij het bepalen of een straf moet worden opgelegd en welke dat zou moeten zijn, motiveren in hoeverre hij rekening heeft gehouden met het feit, dat de wetsovertreders hebben willen protesteren. Juist een veroordeling kan recht doen aan de ernst van het protest.

De overheid zal zich steeds moeten afvragen of er voldoende mogelijkheden bestaan, om blij te geven van ernstige bezwaren. Tot op zekere hoogte vervult de rechter – maar dan niet zozeer de strafrechter bij de bestraffing van de burgerlijke ongehoorzaamheid als wel de administratieve en eventueel de burgerlijke rechter bij de toetsing van de bezwaren van actievoerders – in dit opzicht een belangrijker rol dan vroeger. Meer dan vroeger is hij toegankelijk voor actiegroepen die beleidsbeslissingen aan een toetsing willen on-

¹⁰ Zie bij voorbeeld de desbetreffende regelingen in Rotterdam.

derwerpen. De regels voor die toetsing zijn nog sterk in ontwikkeling. Zij zouden echter kunnen gaan in een richting, waarbij de vraag of de overheid voldoende heeft opengestaan voor de verschillende gezichtspunten in de samenleving, belangrijker wordt.

Ten slotte merkt de Raad op, dat structurele verbetering van de democratische besluitvorming niet mag worden geplaatst in het kader van het zich voordoen van massale ongeregelheden. Zij moet op eigen gronden tot stand komen. Wel kan herhaald verzet een signaal zijn om de inspanningen op dit punt nog te vergroten. Daarbij mag men evenwel niet de illusie hebben of scheppen, dat langs deze weg snel en eenvoudig ongeregelheden worden voorkomen.

6. SOCIALE EN CULTURELE ACHTERGRONDEN VAN JEUGDAGRESSIE

6.1. Jeugdagressie is op ten minste drie verschillende wijzen op te vatten, die elkaar overigens niet uitsluiten. Ten eerste kan men jeugdagressiviteit zien als een normaal verschijnsel. Jongeren willen de grenzen van wat kan en mag zelf leren kennen. Belangrijk element is het avontuurlijke en spannende bij het overschrijden van grenzen. Dat deze agressiviteit zich uit bij andere gelegenheden (voetbalwedstrijden, TT-races enz.) dan voorheen (jeugdbenden, volksgerichten) en daardoor vaak een massaler karakter aanneemt, vloeit voort uit de veranderende levenswijze en toegenomen mobiliteit.

In de tweede plaats kan men jeugdagressiviteit zien als sociaal bepaald. Agressieve jongeren die zich te buiten gaan aan geweld, vandalisme en baldadigheid, zouden blijkens een recente nota van het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk¹¹ als volgt gekenmerkt zijn: tussen 12 en 25 jaar, van het mannelijk geslacht, laag opleidingsniveau, slechte werksituatie, gebrekkige huisvesting, weinig thuiscontacten, weinig gelegenheid tot ontmoeting en recreatie, verbale achterstand, geringe motivatie, weinig sociale vaardigheid, beperkt blikveld. Agressie zou voortkomen uit verveling, sensatiezucht en willen imponeren; het is een vorm van vrijetijdsbesteding. De voorzieningen, die voor deze jongeren een functie zouden kunnen vervullen, zijn niet of nauwelijks toegankelijk en/of medewerkers hebben onvoldoende begrip voor deze groep. Dit geldt blijkens de nota voor het maatschappelijk werk, rechtshulp, politie (met name met de recherche zijn er problemen), de reclassering, de gemeentelijke sociale diensten, de gewestelijke arbeidsbureaus en het sociaal-culturele werk (club- en buurthuiswerk).

Volgens Jongman¹² is hier sprake van positiegebonden agressie. Deze symboliseert een sociale positie die in de samenleving als afwijkend wordt beschouwd: er bestaat een discrepantie tussen de behoefte van deze jongeren om mee te tellen, hun gevoel van eigenwaarde, en de waardering die een samenleving met een dominant burgerlijk waardenpatroon heeft voor de kenmerken van hun positie.

Bij vergelijking van de hier genoemde kenmerken met die van degenen die naar aanleiding van «30 april» en latere gebeurtenissen gerechtelijk vervolgd zijn, blijken dezen – hoewel niet politiek gemotiveerd – toch ook slechts ten dele te beantwoorden aan het beeld van een relatief gedepriiveerde categorie.

In de derde plaats kan men algemene culturele veranderingen achter de agressie zoeken. Vaak worden in dit verband de massamedia, in het bijzonder de televisie, naar voren gehaald. Hier wordt men immers voortdurend geconfronteerd met misdaad, terreur en oorlog. De media kan men echter niet los zien van de context waarin zij functioneren. Zij weerspiegelen een maatschappij waarin dit geweld bestaat en een cultuur die ten opzichte van geweld een tweeslachtige houding aanneemt. Dit in aanmerking nemend is ten hoogste te zeggen, dat de resultaten van onderzoek wijzen in de richting van een stimulerende werking van massamedia op gewelddadigheid, maar dat deze niet alleen uit die factor kan worden verklaard.

In verschillend opzicht verandert het normbesef in onze cultuur. In het geding zijn zowel normen die de verhouding regelen tot de anonieme medemens als tot onpersoonlijke organisaties (daaronder de overheid). Er is geen uitgewerkte ethiek die de relatie tussen individu en organisatie normeert.¹³ Er zijn van oudsher duidelijke normen die het gedrag van mens tot mens regelen op basis van Christendom en humanisme. Het is de vraag in welke mate deze normen nog richtsnoer voor het handelen zijn.

¹¹ Ministerie van CRM, Agressief gedrag van jeugdigen – signalen uit het sociaal-cultureel werk. Tweede Kamer, zitting 1979–1980, 16 228, nrs. 1–2.

¹² R. W. Jongman en O. J. A. Janssen, «Criminaliteit», in L. Rademaker (red.), *Sociale Problemen* dl. II, Utrecht (1978).

¹³ J. S. Coleman, *Power and the Structure of Society*, New York, 1974, blz. 94 e.v.

Deze vraag wordt ingegeven door kenmerken van de huidige opvoeding in gezin en school. In het gezin en op school is de autoritaire opvoedingsstijl vervangen door een grote toegeeflijkheid; de nadruk in de opvoeding ligt veeleer op persoonlijke ontplooiing dan op het zich voegen in bestaande structuren; het gezinsleven draagt een sterk in zich zelf besloten karakter. De tijd dat het onderwijs sterk in het teken stond van godsdienstig-kerkelijke waarden («opvoeding tot christelijke en maatschappelijke deugden») is lang voorbij.¹⁴ Met de versnelde secularisering van de laatste twintig jaar is deze normatieve oriëntatie verder op de achtergrond geraakt ten gunste van de persoonlijke ontplooiing. Met het aanroeren van het normbesef wordt het gebied van de publieke moraal betreden. Dit geldt niet alleen voor het gebruik van geweld, ook in ander opzicht wordt de wet veelvuldig overtreden (belastingfraude, misbruik van sociale verzekeringen; ontsporingen in de sfeer van het onroerend goed). Of men moet spreken van een verandering dan wel van een te kort schieten van de publieke moraal bij uiteenlopende groepen in uiteenlopende situaties, is een zaak van waardering. In ieder geval moeten ook deze feiten in aanmerking genomen worden bij de beoordeling van gewelddadigheid.

6.2. Bestaande vormen van gewelddadigheid worden als maatschappelijk problematisch ervaren. Het is mogelijk dat sociale en culturele factoren de agressie bevorderen. Wat sociale factoren betreft zijn daar hardere aanwijzingen voor dan voor culturele factoren. De sociaal gedetermineerde agressie heeft reeds de aandacht van beleids- en onderzoekinstellingen.

De Raad onderschrijft de inspanningen op dit terrein, die vermeld worden in de eerdergenoemde Nota Agressief gedrag van jeugdigen – signalen uit het sociaal-cultureel werk, met name wat betreft de nadruk op de praktische aanpak en de interdepartementale aspecten van beleid. De Raad acht het niet noodzakelijk daarnaast eigen voorstellen te doen.

Als mogelijke culturele achtergronden van gewelddadigheid zijn zojuist genoemd de mogelijke autonome invloed van de massamedia en een tekortschietend normbesef als gevolg van opvoeding in gezin en school en het verzwakken van normatieve integratiekaders. Het toetsen van de geponeerde verbanden is zo niet onmogelijk, dan toch uiterst moeilijk, en in ieder geval geen kwestie van «een onderzoek» maar van langdurige en veelvormige wetenschappelijke inspanning. De invloeden liggen bovendien op levensgebieden waarop de overheid zich doorgaans van inmenging onthoudt. In het vraagstuk dat onderwerp is van dit rapport, ziet de Raad ook onvoldoende aanleiding om de vraag te stellen naar de noodzaak van een cultuurbeleid. Een discussie daarover zou niet alleen door het probleem van agressieve ordeverstoring gemotiveerd moeten zijn. De moeilijke onderzoekbaarheid en de geringe urgentie voor het beleid leiden ertoe dat de Raad ten aanzien van de culturele achtergronden van agressie geen onderzoeksvorstellen doet.

¹⁴ M. A. J. M. Mathijssen, *Klasse-onderwijs, sociologie van het onderwijs*, Deventer, Kluwer, 1971.

7. HET MILIEU VAN DE GROTE STAD

Ten slotte moet het grootstedelijk milieu genoemd worden als een katalysator van processen die tot gewelddadige ongeregelheden kunnen leiden. Het bevolkingspatroon van de grote steden gaat steeds meer afwijken van dat in provinciesteden. Grote steden vertonen een steeds groter verscheidenheid van deels vlottende groepen. «Al die groeperingen zijn moeilijker in beeld te krijgen en in kaart te brengen. Het kost veel meer moeite om de behoeften van de bewoners bij te houden».¹⁵ De verscheidenheid kan ook bijdragen tot het ontstaan van een cultureel klimaat waarin men geneigd is zich kritisch op te stellen tegenover de overheid. De anonieme situatie lijkt bovendien rebelusten van buiten aan te trekken. Met deze constatering schaarde de Raad zich niet bij hen die de grote stad zien als een milieu met overwegend negatieve trekken: de verscheidenheid en anonimiteit vormen bijvoorbeeld óók een gunstige voedingsbodem voor culturele vernieuwingen.

Toch moet worden geconstateerd, dat de kans op het ontstaan van ordeverstoringen in de grote steden veel groter is dan in kleine steden. Dit betekent een relatief zware taak voor de overheid in grote gemeenten, wat de noodzaak om het beheersingsvraagstuk systematisch en continu aan te pakken (zie paragraaf 4) nog eens accentueert.

¹⁵ Interview met W. Sinnige in *Vrij Nederland*, 21-6-1980.

8. SAMENVATTING

8.1. Dit rapport over de achtergronden van de gebeurtenissen op 30 april 1980 in Amsterdam heeft de Raad het karakter gegeven van een probleem-analyse, waarin de verschillende aspecten van het vraagstuk zo goed mogelijk worden uiteengelegd. Zowel het beraad over, als het onderzoek naar het karakter, de achtergronden en de preventie van de ongeregelheden kunnen bij een goede onderscheiding van de in het geding zijnde aspecten aan helderheid winnen. Hierbij dient te worden aangetekend, dat het probleem politieke aspecten heeft die door middel van analyse wellicht verhelderd kunnen worden, maar dat de Raad hiermee niet wil treden in politieke verantwoordelijkheden. Wel realiseert de Raad zich dat zijn probleemanalyse op normatieve uitgangspunten berust. Deze liggen in de handhaving van de democratische rechtsorde en de afwijzing van geweldpleging.

8.2. Het is moeilijk vast te stellen in hoeverre incidentele dan wel duurzame factoren een rol speelden bij de gebeurtenissen van 30 april 1980 in Amsterdam. Het lijkt evenwel aannemelijk, dat er zodanige latente factoren aanwezig zijn, dat ook in de toekomst met gewelddadige ordeverstoringen rekening moet worden gehouden. Hiermee komt de handhaving van de rechtsorde in het geding en komen normen die gelden voor het gedrag van mens tot mens onder spanning.

De verwachting dat gewelddadige ordeverstoringen in de toekomst niet zijn uit te sluiten leidt tot de vraag hoe hierop moet worden gereageerd. Is hiervoor een strategie te ontwikkelen, zowel in de zin van beïnvloeding van de maatschappelijke achtergronden van die ordeverstoringen als in de directe zin van acute geweldbeheersing?

Op de laatste vraag kan de Raad maar ten dele ingaan. In een concreet geval van ordeverstoring zijn behalve de bovengenoemde normatieve uitgangspunten, ook politieke en opportuniteitsoverwegingen bepalend voor de gedragslijn van de overheid.

8.3. Om vat te krijgen op de achtergronden van geweld is een analytisch onderscheid gemaakt naar typen van geweld, die tot de ongeregelheden van 30 april kunnen hebben bijgedragen:

- het geweld van de buiten haar grenzen getreden burgerlijke ongehoorzaamheid;
- het geweld om het geweld, als een zekere vorm van tijdverdrijf;
- het geweld, gericht op de aantasting van de rechtsorde;
- het geweld dat zijn oorzaak vindt in de dynamiek van de situatie die met de ordeverstoring zelf is ontstaan.

Het geweld zoals dat zich in een concrete situatie voordoet, is in de regel een resultaat van verscheidene typen van geweldpleging.

8.4. Voor de directe beantwoording van geweld zijn slechts in beperkte mate algemene overwegingen te geven; op dit punt is de Raad dan ook terughoudend.

Principiële normstelling, politieke appreciatie en overwegingen van tactische en psychologische aard leiden in concrete situaties tot vele mogelijkheden voor het optreden van de overheid.

Bij de bepaling van het beleid op langere termijn vragen in elk geval de volgende elementen afweging:

- bij een te grote terughoudendheid tegenover geweldplegingen dreigt het gevaar dat door ordeverstoorders in de toekomst op die zelfde terughoudendheid wordt gerekend, met het gevolg dat de problemen alleen maar toenemen;

– bij een te repressief beleid dreigt het gevaar dat ook gerechtvaardigde protesten niet meer als zodanig worden gezien. Dit kan tot een onnodige verharding van tegenstellingen leiden.

Met inachtneming van dergelijke overwegingen zal de overheid onder gegeven omstandigheden moeten kiezen en een beleid moeten voeren. Waar burgerlijke ongehoorzaamheid de grenzen van zelfbeheersing en geweldloosheid overschrijdt, zal de overheid moeten optreden en tot vervolging over moeten gaan. Dit is mede gewenst, om serieus protest voldoende tot zijn recht te doen komen. Voor de techniek van de afweging zou aansluiting gezocht kunnen worden bij bestaande methoden van risico-analyse, waarbij de in het spel zijnde factoren systematisch in kaart worden gebracht en zoveel mogelijk worden gewogen en getoetst op hun beheersbaarheid.

8.5. Op het vlak van organisatie en voorzieningen voor het overheidsbeleid ziet de Raad onderwerpen voor studie en beraad die moeten leiden tot duidelijker gedragslijnen met betrekking tot verantwoordelijkheid en bevoegdheid tussen de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie, Commissaris der Koningin en burgemeester en tussen burgemeester, hoofdcommissaris van politie en openbaar ministerie. Ook de verhouding tussen burgemeester, het college van burgemeester en wethouders en (leden van) de gemeenteraad vraagt aandacht.

Materieel constateert de Raad uiteenlopende opvattingen over de wenselijkheid, om aan de burgemeester in bijzondere gevallen van hogerhand aanwijzingen te kunnen geven over de handhaving van de openbare orde. Die uiteenlopende opvattingen betreffen niet alleen de mogelijkheid van afbakening van die bijzondere gevallen, maar ook de consequenties van een eventuele nieuwe regeling voor centralisatie en decentralisatie in het algemeen (vgl. ook het ontwerp van een nieuwe Politiewet, 's-Gravenhage 1980, hoofdstuk VII, het bevoegde gezag). Andere problemen betreffen de verdeling van verantwoordelijkheid tussen de burgemeester en het openbaar ministerie in die gevallen waarin de handhaving van de openbare orde en de opsporing van strafbare feiten met elkaar vervlochten zijn en in het – in hun hoedanigheid – optreden van leden van de gemeenteraad als versterking van de openbare orde eenmaal een feit is.

Het beleid ter zake van de handhaving van de openbare orde vindt groten-deels op gemeentelijk niveau plaats. In de feitelijke beleidsvoering worden als gevolg hiervan afwegingen gemaakt en beslissingen getroffen waarvan de voorbeeldwerking en normerende invloed elders in het land groot kunnen zijn. Om aan deze bezwaren tegemoet te komen zou gedacht kunnen worden aan versterking van de coördinatie op een centraal punt. Bij de afweging van de wenselijkheid daarvan moeten ook algemene overwegingen met betrekking tot de handhaving van de decentralisatie worden betrokken.

Beleidsondersteuning zou kunnen plaatsvinden door evaluerend onderzoek en advies. De Raad beveelt aan dit – te publiceren – onderzoek onder te brengen in een bestaande onafhankelijke instelling die werkzaam is op dit terrein.

De Raad beveelt voorts aan de adviesfunctie – die uiteraard onderworpen is aan parlementaire controle – te doen vervullen door een kleine wellicht wisselende groep van personen, die hiertoe van tijd tot tijd samenkomen.

8.6. De Raad wil «30 april» niet louter als een beheersingsvraagstuk beschouwen. Veel discussies en ook de adviesaanvraag van de regering zelf zijn mede ingegeven door de gedachte dat de ongeregelde heden hun voedingsbodem hadden in een gerechtvaardigde verontwaardiging over tekortkomingen in de samenleving. Zouden dergelijke overwegingen niet bestaan dan zou men minder naar «diepere» oorzaken zoeken. Dan was uitsluitend bestrijding aan de orde, niet ook begrip. Kennelijk achten velen weliswaar het geweld onaanvaardbaar, maar zien zij toch een plicht de gronden van de genoemde verontwaardiging te bestuderen.

In dit verband stelt de Raad de vraag of het huisvestingsbeleid in Amsterdam niet te grote spanningen heeft opgeroepen onder de bevolking. De combinatie van het in 1971 tot op zekere hoogte gelegitimeerde kraken, de

woningnood, de leegstand, de speculatie, de belofte van jongerenhuisvesting en het nog in 1980 ontbreken van een leegstandswet roept volgens de Raad onmiskenbaar zulke spanningen op. Het zou goed zijn, zo meent de Raad, deze overwegingen op alle niveaus in de beleidsvorming te betrekken. De gebeurtenissen in Amsterdam kunnen aanleiding zijn na te gaan of zich ook op andere beleidsterreinen soortgelijke combinaties van omstandigheden voordoen. Hierin ligt een zelfstandige factor bij de beleidsbepaling. De overheid zal hier grote nauwkeurigheid moeten betrachten, mede omdat de aantasting van de verzorgingsstaat onder invloed van de langdurige economische recessie kan leiden tot een grimmiger klimaat.

De vraag kan voorts worden gesteld of tot de politiek-bestuurlijke achtergronden ook onvrede met de huidige democratische besluitvorming moet worden gerekend. De Raad meent dat weliswaar structurele verbetering van de besluitvorming niet mag worden afgedwongen door ongeregelheden, maar hij wijst er toch op dat herhaald verzet een signaal kan zijn om de inspanningen op dit punt te vergroten. Dit vraagt allereerst om bezinning over vormen van planning en besluitvorming. De Raad acht het een minimumvereiste dat duidelijkheid bestaat over de fase van besluitvorming die aan de orde is en over het type besluit dat in die fase moet worden genomen. Voorts ware na te gaan hoe in de besluitvorming meer recht kan worden gedaan aan eigen initiatief en zelfverwerkelijking. Ten slotte kan de vraag of de overheid voldoende heeft opengestaan voor de verschillende gezichtspunten in de samenleving een belangrijker rol gaan spelen bij de toetsing van bezwaren van actievoerders door de administratieve – en eventueel de burgerlijke – rechter. Ook de strafrechter kan hier rekening mee houden.

8.7. Op het terrein van de sociaal en cultureel bepaalde jeugdagressie verwijst de Raad naar de al bestaande en voorgenomen onderzoekinspanningen, met name naar die welke zijn vermeld in de Nota Agressief gedrag van jeugdigen.

In de eerste Raadsperiode:

- V 1. W. A. W. van Walstijn e.a.: Kansen op Onderwijs; een literatuurstudie over ongelijkheid in het Nederlandse onderwijs (1975)*
- V 2. I. J. Schoonenboom en H. M. in 't Veld-Langeveld: de emancipatie van de vrouw (1976)*
- V 3. G. R. Mustert: Van dubbeltjes en kwartjes: een literatuurstudie over de ongelijkheid in de Nederlandse inkomensverdeling (1976)
- V 4. IVA/Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek van de Katholieke Hogeschool Tilburg: De verdeling en de waardering van de arbeid; een studie over ongelijkheid in het arbeidsbestel (1976)
- V 5. «Adviseren aan de overheid», met bijdragen van economische, juridische en politicologische bestuurskundigen (1977)
- V 6. Verslag Eerste Raadsperiode: 1972–1977

In de tweede Raadsperiode:

- V 7. J. J. C. Voorhoeve: Internationale macht en interne autonomie— Een verkenning van de Nederlandse situatie (1978)
- V 8. W. M. de Jong: Techniek en wetenschap als basis voor industriële innovatie – Verslag van een reeks van interviews (1978)
- V 9. R. Gerritse/Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven: De publieke sector: ontwikkeling en waardevorming – Een vooronderzoek (1979)
- V 10. Vakgroep Planning en Beleid/Sociologisch Instituut Rijksuniversiteit Utrecht: Konsumptieverandering in maatschappelijk perspectief (1979)
- V 11. R. Penninx: Naar een algemeen etnisch minderhedenbeleid? Opgenomen in rapport nr. 17 (1979)
- V 12. De quartaire sector – Maatschappelijke behoeften en werkgelegenheid – Verslag van een werkconferentie (1979)
- V 13. W. Driehuis en P. J. van den Noord: Productie, werkgelegenheid en sectorstructuur in Nederland 1960–1985
Modelstudie bij het Rapport Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie (1980)
- V 14. S. K. Kuipers, J. Muysken, D. J. van den Berg en A. H. van Zon: Sectorstructuur en economische groei: een eenvoudig groeimodel met zes sectoren van de Nederlandse economie in de periode na de tweede wereldoorlog
Modelstudie bij het Rapport Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie (1980)
- V 15. F. Muller, P. J. J. Lesuis en N. M. Boxhoorn: Een multisectormodel voor de Nederlandse economie in 23 bedrijfstakken
F. Muller: Veranderingen in de sectorstructuur van de Nederlandse economie 1950–1990.
Modelstudie bij het Rapport Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie (1980)

- V 16. A. B. T. M. van Schaik: Arbeidsplaatsen, bezettingsgraad en werkgelegenheid in dertien bedrijfstakken.
Modelstudie bij het Rapport Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie (1980)
- V 17. A. J. Basoski, A. Budd, A. Kalff, L. B. M. Mennes, F. Racké en J. C. Ramaer: Exportbeleid en Sectorstructuurbeleid
Preadviezen bij het Rapport Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie (1980)
- V 18. J. J. van Duijn, M. J. Ellman, C. A. de Feyter, C. Inja, H. W. de Jong, M. L. Mogendorff en P. Verloren van Themaat: Sectorstructuurbeleid: mogelijkheden en beperkingen
Preadviezen bij het Rapport Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie (1980)
- V 19. C. P. A. Bartels: Regio's aan het werk: ontwikkelingen in de ruimtelijke spreiding van economische activiteiten in Nederland
Studie bij het Rapport Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie (1980)
- V 20. M. Th. Brouwer, W. Driehuis, K. A. Koekoek, J. Kol, L. B. M. Mennes, P. J. van den Noord, D. Sinke, K. Vijlbrief en J. van Ours: Raming van de finale bestedingen en enkele andere grootheden in Nederland in 1985
Technische nota's bij het Rapport Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie (1980)
- V 21. J. A. H. Bron: Arbeidsaanbod-projecties 1980-2000 (1980)

* Uitverkocht

De Raad heeft tot nu toe de volgende Rapporten aan de Regering uitgebracht:

In de eerste Raadsperiode:

1. Europese Unie
2. Structuur van de Nederlandse economie
3. Energiebeleid
Gebundeld in één publikatie (1974)*
4. Milieubeleid (1974)*
5. Bevolkingsprognose (1974)*
6. De organisatie van het openbaar bestuur (1975)*
7. Buitenlandse invloeden op Nederland: Internationale migratie (1976)
8. Buitenlandse invloeden op Nederland:
Beschikbaarheid van wetenschappelijke en technische kennis (1976)
9. Commentaar op de Discussienota Sectorraden (1976)
10. Commentaar op de nota Contouren van een toekomstig onderwijs-
bestel (1976)
11. Overzicht externe adviesorganen van de centrale overheid (1976)
12. Externe adviesorganen van de centrale overheid (1977)
13. «Maken wij er werk van?»
Verkenningen omtrent de verhouding tussen actieven en niet-
actieven
14. Interne adviesorganen van de centrale overheid (1977)
15. De komende vijftientig jaar – Een toekomstverkenning voor
Nederland (1977)
16. Over sociale ongelijkheid – Een beleidsgerichte probleemverken-
ning (1977)

In de tweede Raadsperiode:

17. Etnische minderheden (1979)
  - A. Rapport aan de Regering
  - B. Naar een algemeen etnisch minderhedenbeleid?
18. Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie (1980)
19. Beleidsgerichte toekomstverkenning
Deel I: Een poging tot uitlokking (1980)

* Uitverkocht

Alle publikaties van de Raad zijn verkrijgbaar via de Staatsuitgeverij,
Christoffel Plantijnstraat 1, 's-Gravenhage, tel. 070 – 78 99 11